

Julija in Slovenke.

Palma vitka trepeče . . . Kaj pripoveda?
 Daleč na nebu solnce ljubico gleda,
 k njej hrepeni in z žarki želi jo objeti
 — ali palma drhti ko ljubica blede,
 kadar ljubimec jo objema krog pasa
 pa se moči in sil mladostnih zaveda . . .
 — Pesnik nesrečni tako po dragi zdihuje,
 toda predaleč mu je mila soseda,
 pesmi poklanja ji v dar — cvetke ljubezni,
 kar porodila srca jih njiva in greda —
 Toda zaman! Ne more deve ogreti,
 v pesmi umira ljubav — a ne more umreti! —

*

Opeval te je v pesmi davne dni
 v akordih, da srce ob njih drhti . . .
 Tak poje slavec . . . tak labod umira —
 Ne, tak Visoka pesem se glasi! . . .
 Ubral je strune v mili magistrale,
 a srca blodnega ti ranil ni . . .
 Zapel pod oknom tvojim: Luna sije,
 a pesem plaka — v gluho noč ihti . . .
 Ah Julija, devojka plavolasa,
 v Prešernu tvoje se ime slavi,
 v Prešernu tvoje bo ime živelo!
 Na tvoj spomin! Na tvoje lepe dni:
 Ljubila ni ga deva zaželjena —
 zdaj ljubi sleherna ga deva, žena! . . .

M. P. Nataša.

Jesen.

Tiho šumi po drevju,
po drevju o polnoči;
po tleh, po steni, po strehi
preplašena senca beži . . .

Pa kdo je, od kod je in kaj je? —
Samo noč in šum sredi nje,
od drevja listje se vsuje,
tri sence čez cesto beže . . .

Pa kdo je, od kod je in kaj je? —
In šum in sence samo . . .
Skovir zaskovika v poljani,
piš mrzel potegne mimo . . .

Roman Romanov.

Tiho teče Rečina . . .

Tiho teče Rečina,
reka kalna, lena —
tiha kakor tat mladosti,
vera izgubljena . . .

Kakor večnosti oči
se odpira tema —
nema žalost hodi v njej,
vabi me, objema . . .

Nič ni šuma poznih ur
v mrtvi tej samoti —
nihče mi polnočnih sanj
v duši tu ne moti.

Teci, teci, Rečina —
teci malo brže,
da me roka polnoči
v tvoj objem ne vrže . . .

Helen Helenov.

Kakor mrak . . .

Kaj je padlo kakor mrak
v moje tihe dni? —
Z neba zvezda vtrne se —
duša zadržti . . .

Kakor da bi gledala
svojo srečo v njej,
kakor zaželela bi
ž njo naprej, naprej . . .

Roman Romanov.

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

li že veste najnovejše?“ vpraša Kandučeva.

„Kaj če biti?“ izpregovori Lavrinova.

„Morda misliš na starikasto gospo, ki se je zadnjič z mladim komisarjem na Gradu izprehajala?“

„In to proti večeru!“ poseže Gogolova vmes.

„To že vemo!“ se oglasi Janeževa, „sicer sta se pa že lansko leto na plesih v reduti precej sumljivo vedla.“

Žaneta Galetova pa začvrči: „Greh se dela! Naš magistrat pa spi in ne zapira takih ljudi!“

Vse so bile edine, da je to res sramota.

„To,“ se odreže Kandučeva, „ni najnovejše, drage prijateljice. Najnovejše — župan Hradecki je ravnokar govoril o tem z mojim možem — najnovejše je, da bode pri našem cesarju velik obed.“

„Velik obed!“ so vse zaklicale. A obmolknile so takoj, ker je v tistem hipu vsaka zase premišljevala: „Bog ve, bode li moj povabljen ali ne.“

Kandučeva je nadaljevala: „Povabljenih bo nekaj mestnih očetov, nekaj uradnikov, nekaj trgovcev, nekaj grajščakov. Sploh vse, kar je v Ljubljani najimenojše!“

Nobena se ni oglasila. Kandučeva pa je govorila tako, da se ji je kar poznalo, da misli: „Moj mož bo povabljen, ker mora povabljen biti; za vaše pa ne vem; mogoče, a gotovo ni.“

„Da bi le moj bil povabljen!“ si je mislila Lavrinova, „in da bi le Gogala ne bil povabljen! Pa takoj plačam mašo na Dobrovi!“

Na drugi strani si je zopet Gogalova mislila: „Da bi le Lavrina ne vabili, pa plačam debelo svečo sv. Roku v Dravljah! Potem je prav vse, in najsi mojega tudi ne povabijo!“

In druge so bržkone ravno tako mislile. Ko so dajale izraza tem prijateljskim čutom, je prihitela v sobo stara hišna Lenčka. Razburjena in zasopla je bila, da je še celo na vrata pozabila potrkat.

Sredi sobe je obstala in priletna devica skoraj izpregovoriti ni mogla, tako je bila razdražena. Že jo je hotela domača gospa ostro pokarati, kar se ji odpro usta:

„Gospod prošt, gospa! Gospod prošt!“

Vse so se dvignile in z enim glasom vzkliknile:

„Gospod prošt!“

Vse so bile v plamenu! Posebno je vzplamtela domača gospa. Ob sapo in besedo je prišla kakor nje hišna.

„Gospod prošt! Kaka izredna čast!“ je zagostolela ter odhitela v predsobo, da bi ondi sprejela nepričakovanega, a vendar tako milega gosta. Tedaj je bil ljubljanski prošt vse kaj drugega, nego je dandanes. Dandanes tiči prošt stolice sv. Nikolaja v ozki svoji hišici, ima nekaj gospodov, ki prihajajo k njemu na hrano, zahaja redno v pisarno, a sicer se ne meni za ves svet, tako da ima včasih toliko pomena, kakor ga ima prošt v Novem mestu, ali pa kvečjemu nekoliko več pomena, nego ga imajo prošti na Koroškem, kjer je prošt skoraj vsak drugi boljši župnik! V kongresnih časih pa je bil ljubljanski prošt vse časti vreden duhovnik, a bil je tudi nekak kavalir, kateremu so se z radostjo odpirala vrata najboljših hiš. V škofovih hlevih je imel svojega konjiča, in kadar mu je srce poželelo, ga je zasedel ter jahal ž njim čez Ljubljansko polje vzlic temu, da je nosil zlato verižico čez prsi in vijoleten kolar pod vratom. Pa naj bi v današnjih dneh ljubljanski prošt poskusil kaj takega! Kaj bi rekel ves svet in pred vsem, kaj bi rekel antistes? Kar mrzlica nas pretresa pri goli, sami misli na kaj takega! Takrat pa se je nahajal pri stebru v lopi naše „škofije“ okrogel kamen, na katerega so stopali ljubljanski kanoniki, kadar so sedali v sedlo, da bi podili čilega vranca čez zeleno polje. Tedaj so umeli ljubljanski škofje in njih korarji svet bolje, nego ga umejo njih nasledniki. Zahajali so v posvetne družbe in tudi po salonih so se kazali kot celi možje, kar bi se dandanes štel v smrten greh! In če bi sedaj kak korar kakor nekdanj Peter vitez Grizoni dal zasedlati konjička ter bi pred svojo korarsko hišo splezal na tega konjička, nato pa spretno odjahal po Mestnem trgu, nastala bi revolucija v vrstah pobožnih ljubljanskih ženic. In korar Petrček bi se moral kaj hitro iznebiti svojega vranca, ker bi ga sicer tožili v Rimu ter ga skušali pripraviti ob prijetno življenje ljubljanskega korarja! Pa vzlic vsemu temu trdijo nekateri, da je bilo ljudstvo tedaj dosti bolj verno, nego je danes, in da je imel duhovnik tedaj dosti več pravega vpliva, nego ga ima dandanes! Mimogrede bodi povedano, da je takrat že

vzhajala zvezda Antona Alojzija. Če se ne motimo, je bil že gu-bernijalni svetnik v Trstu, a če je prišel včasih na obisk h grofici Stubenbergovi, je vzokoprnela vsa Ljubljana in vse je hotelo videti moža, ki je bil vzoren duhovnik in kavalir obenem. Če bi mož živel v sedanji dobi, bi stavil svojo glavo, da bi niti Čemažarjevega kanonikata ne dosegel, ki je najrevneje plačan! Tako se časi izpreminjajo! A Bogu bodi potoženo, da se izpreminjajo!

Domača gospa, kakor smo bili povedali, je hitela vsa srečna iz sobe, da bi že zunaj pozdravila ljubega in dragega gosta, kot je bil tedanji ljubljanski prošt Juri Golmajar. Čulo se je v pred-sobi nekaj sladkih besed in nekaj sladkega smeha. Ko so se vrata odprla, je vstopil prošt Juri s svojo visoko, a vsled starosti že ne-koliko sklonjeno postavo. Po tedanji šegi je nosil dolgo, črno suktnjo, modre nogavice in šolne. Bil je častitljiva prikazen, pred oltarjem se je sukal pobožno, a v družbi dam se je vedel ljubeznivo kretati. Za roko je vodil gospo Češkovo, ko je vstopil. Galantno jo je peljal do njenega sedeža. Potem pa je pozdravil tudi druge gospe, ki so ga obdale kakor čebelice med.

Sedaj se nam je pečati z osebo, ki je bila z milim gospodom proštom obenem vstopila, a med tem, ko je ta družbo pozdravljal, ostala v ozadju. Težko je popisati to osebo, ker si nočemo nakopati očitanja, da smo, ker morda duhovščine ne ljubimo, pristranski in da zategadelj napravljamo iz resnega moža ostudno karikaturu. Nas pa je resna volja ostati na zgodovinskem polju in občinstvu hočemo predstaviti podobo človeka, kakor je zgodovinsko resnična. A če se vzlic temu končno izvije izpod naših rok nekaka karikatura, ni to naša krivda!

S proštom Golmajarjem je vstopil človek strahovito suhe in koščene postave. Imel je od solnca ogorel obraz, ki je bil tudi zgolj kost in koža; sredi tega obraza je tičal kljukast nos, pod nosom pa ozka, tesno skupaj stisnjena usta. Nekaj zoprnega je bilo v tem obrazu. To je njega lastnik bržkone sam čutil. Zategadelj ga je skušal omiliti z ljubkim smehljajem. Mnogokrat je zategnil pogled proti nebu, da se mu je videlo samo belo v očeh. Ves vtisk tega človeka je bil nekako eksotičen. Pod obrazom sta mu bingljala dva bela repka, ker je nosil francoski kolar; pokrival pa se je s širokim klobukom, kakor je navada pri jezuitih. Kazal je zunanost fran-coskega abeja, in sicer ponižnega francoskega abeja. Tudi pri tej priliki, ko se mi seznanjamo z njim, ni silil v ospredje. Ponižno je obtičal pri vratih, pri katerih je bil vstopil. Odložil je široko svojo

reto na bližnji stol, sklenil rumene roke kakor v molitev in čakal s povešenimi očmi, da ga kdo nagovori.

Kdor se je pečal z zgodovino ljubljanskega kongresa, ve takoj, da ta prikazen, katero smo ravnokar opisali, ne more nihče drugi biti nego abé Angelo Inglesie. Kdo je bil ta abé? Tepec gotovo ni bil, ker je takorekoč za nos vodil gospode ljubljanske kongresnike; za nos je vodil še celo našega cesarja in ruskega carja, katerima je izvabil veliko vsoto denarja. Nasprotno, mož je bil gotovo zelo spreten, ker je še celo za nos vodil najbistrejšo glavo ljubljanskega kongresa, renegata Friderika Genza! Kakor vsak renegat — posebno če je postal dvorni svetnik, je bil Genz eden največjih prosjakov, kar jih pozna zgodovina. Ves čas, kar je trajal kongres, ga je trla neprestano samo ena skrb, da bi iztisnil posameznim državam kolikor mogoče najvišje „gratifikacije“. Vodil je protokol pri kongresnih konferencah ter sestavljal vse najvažnejše listine in razglase, ki so tiste dni sloveli radi mojstrskega sloga in reakcionarne vsebine. Dasi je bil bogato plačan avstrijski dvorni svetnik, je moledoval za gratifikacije pri vsaki državi in državici. Če so gratifikacije prepočasi dohajale, je v svojih „dnevnikih“ prav srdito vzrastel! Še celo cesarju Francu je pisal v tem oziru obširno beruško pismo, na kar mu je le-ta nakazal 1000 cekinov. Isto vsoto sta mu nakazala car Aleksander in pruski kralj. Tudi Angleška, katero je Genz radi njenega nastopa na ljubljanskem kongresu toliko črnil po vseh evropskih nazadnjaških časopisih, mu je morala izplačati 300 funtov. Samo ubožni Neapolitanski, ki mu je bila tudi 1000 ducatov obljubila, ni mogel iztisniti tega denarja. Pa spretni mož si je vedel pomagati. Rothschildi, ki so bili že tedaj ščuka v tolmunu evropskih suverenov, so odposlali na kongres svojega zastopnika. Bil je to Karel Rothschild, načelnik neapoljske filijalke Rothschildove. Tega je Genz prisilil, da mu je moral izplačati predujem na neapolitansko gratifikacijo. Če ga je Karel pozneje pri vladi v Neapolju izterjal, ne vemo. Genz pa je imel svoj predujem, in to je bila za tega poštenjaka glavna stvar. Več nego 80.000 kron je iztisnil ta famozni dvorni svetnik iz ljubljanskega kongresa! Za nekaj mesecev lep postranski zaslužek!

A še večji mojster na tem polju je bil pater Angelus Inglesie! Kdo je bil ta pater, ta tako imenovani „svetnik“ ljubljanskega kongresa? Da je nastopil pod napačnim imenom, je gotovo. Pravega imena nismo mogli izvedeti. Morda se sploh izvedeti ne da. Kdo je bil, ne vemo, kaj pa je bil, to dandanes dobro vemo. Kadar nastopi

povodenj po ljubljanskem barju, tedaj pokonča na legije bramorjev in drugega podzemeljskega mrčesa. Vse to plava in mrgoli v nebrojnih množicah na površju vodovja. Nad vodovjem pa se prikaže obilo eksotičnih roparskih ptic, posebno dolgočasne, a vedno lačne mahovke, ki počasi mahajo z dolgimi svojimi perutnicami po zraku ter si polnijo nenasitljivi svoj želodec z mrčesom, plavajočim po vodi. Taka nenasitna mahovka je bil abé Angelo Inglesie. Prikazal se je nad vodovjem ljubljanskega kongresa. Prišel je bogve od kod. Ko pa se je bil nasitil, je zopet izginil bogve kam. Najboljši vir o njem je Friderik Genz, ki je pri vsej svoji bistroumnosti sedel na limanice temu duhovniškemu sleparju.

V svojih „dnevnikih“ ga omenja najprej dne 22. marca, kjer piše: Besuch von einem würdigen Missionair in Louisiana, Abbé Inglesie. Mit ihm bei Fürst Metternich gegessen.

Istotako ga omenja dne 25. marca: Bei Caraman gegessen. Dann Gespräche mit dem Abbé Inglesie, und dass Interesse, welches ich an seinen edlen Projekten nahm, bilden wenigstens eine glückliche Diversion für so manche finstere Gegenstände, die uns umgeben.

Dne 7. aprila piše: Besuch von Caraman, Gordon, Graf Esterhazy, Jouffroy, Abbé Inglesie.

Dne 9. aprila čitamo v „dnevnikih“: Abbé Inglesie kömmt, um für den glücklichen Erfolg seines Geschäfts zu danken. Jeder der beiden Kaiser hat ihm 20.000 Fr. und einen brillantenen Ring geschenkt.

Končno pa pride maček, ki je dne 17. aprila tako-le opisan Abschiedsbesuch vom Abbé Inglesie, der sein hiesiges Geschäft mit grossem Success geendigt hat. Er hat von den Souverains und durch die Privatsubscription an 4000 Louis d'or erhalten. Aber, leider, sehr schlecht verwendet, und, nach allem menschlichem Anschein, uns einen schändlichen Betrug gespielt.

Ta abé Inglesie se je bil torej kot „würdiger Missionair in Louisiana“ priklatil na ljubljanski kongres. S sabo je nosil priporočila od pariškega kardinala in še celo od rimskega papeža. Prejkone vse sami falzifikati! Posrečilo se mu je pa le, da je z ljubljanskega kongresa posnel več smetane nego lisjak Friderik Genz!

Ko se mi spoznavamo s tem čudnim poštenjakom, tedaj je šele raztezal svoje mreže in mrežice po beli Ljubljani. Govoril je dosti spretno nemško — in — dobri škof Avguštin se mu je tudi

ujel v zanko — z nemško pridigo v stolnici se je dokaj srečno predstavil ljubljanskemu občinstvu. Stanoval je pri očetih frančiškanih in komaj je bil dober teden v Ljubljani, že so vedele pobožne ženice, da je prišel k frančiškanom „svetnik“, ki spi na golih deskah, ki ne pije vina in ki bode prejkotne tudi čudeže delal. Miklavž Čeljstnik iz Trnovega pa se je, ko so mu govorili o tem, odrezal: „Če je svetnik, ne vem! Če pa že res ne pije ne vina ne žganja, kar je oboje tako dobro, je pa že to velik čudež!“

Po nasvetu škofa Avguščina je vodil prošt Juri abeja iz Luizijane od hiše do hiše. Naš svetnik se je hotel najprej predstaviti, nato pa je nameraval napraviti velikansko subskripcijo po vseh kočah ljubljanskih. Če smemo Genzu verjeti, se mu je to tudi docela posrečilo. Tako je prišel tisti dan v hišo Franca Češke, čigar soproga se je prištevala prvim tedanjim cerkvenim stebrom ženskega spola.

Ko je bil prošt Juri pozdravil vse navzočne dame, se je obrnil zopet k domači gospodinji, rekoč: „Dovolite, gospa, da vam po naročilu milostivega škofa v hišo vpeljem pobožnega moža, ki je za našo sveto vero trpel že velike muke ter ima mogočne zasluge za našo katoliško cerkev!“

Abé pri vratih je zavlekel svoj pogled proti stropu, da se mu je videlo samo belo v očeh. Ni čakal daljše vpeljave, kar roke je razprostrl ter pričel z mogočnim glasom presti dolg latinski blagoslov, katerega je potem od besede do besede preložil na nemščino. Ko je končal, ni ostala niti ena opeka na Češkovi hiši brez blagoslova!

„Saj počakal naj bi, da ga vpeljem!“ je šepnil prošt gospe Češkovi. „Nekako čuden se mi vidi ta človek!“

Gospe Elizi pa je blagoslov vendar jako dobro del in z veliko hvaležnostjo je prisilila misijonarja, da je sedel k mizi.

„Kupico vina, gospod prošt?“ je izpregovorila prijazno. „Drugega, žali Bog, nimam!“

Že je hotela poklicati svojo hišno, a živahno je ugovarjal abé Angelus.

„Gospa Češkova,“ je izpregovoril, „midva z milim gospodom proštom nimava ne časa ne želje, piti pregrešno pijačo. Eno željo pa imava, da bi kaj nabrala za moje zapuščene župljane v Luizijani, da bi si mogli vsaj cerkev zgraditi!“

„Kaj, še cerkve nimajo!“ je vzkliknila gospa Gogalova s sočutjem.

„Majhno leseno kolibico imamo“ — in abé Inglesie je zopet kazal belo svojega očesa, „nekdaj so gonili konje čez noč v njo, a

sedaj se daruje v njej sveta maša! Streha na njej pa je že tudi raztrgana!“

„Moj Bog!“ zahiti gospa Janeževa, „ali ljudje nič ne dajo za pobožne namene?“

„Ljudje, ljuba in lepa moja gospa“ — ta „lepa gospa“ je Janeževki segla globoko v srce — „so tako revni, da mešajo včasih ilovico med moko, samo da imajo kaj kruha. Kaj pomaga, če zemljo obdelajo! Kadar dozori žetev, pa se priklatijo divji Indijanci in vse požgo. Sam Bog ve, kaki reveži smo v Luizijani!“

Ženice so se kar topile.

„Petnajst let se trudim,“ je nadaljeval pater Inglesie z jokojočim glasom, „petnajst let se trudim v krvavem potu svojega obraza, živeč od korenin in koruze, da bi zgradil cerkev in župnišče, prvo katoliško cerkev v Luizijani!“

Zopet belo v očeh!

„Župnišča tudi nimate!“ zastoka Žaneta Galetova.

„Imam ga že, a je luizijansko! Nekaj let sem prebival v otlipresi; pozneje pa smo ulovili na reki velik sod. Ne vemo, kje se je iztrgal, a sedaj imam v njem svoje bivališče in ležišče. In Bogu dajem hvalo, da imam vsaj tako župnišče!“

„V sodu prebivate!“ so vse zajokale.

„Da, ljube gospe, v sodu. In kadar lazijo Indijanci po vojni stezi, tedaj se, in naj smo v sodu skriti, tresemo za svoje življenje. Dvakrat sem jim že padel v roko. Tu na glavi nosim znamenje skalpskega noža! In skalpirali bi me bili, da me ne rešijo španski jezdeci, ki so prijahali tam mimo!“

„Jezus Marija!“ in zopet so koprnele gospe.

S ponosom je kazal na veliko brazgotino na kratko ostriženi svoji glavi, katero je bil po njegovi trditvi provzročil indijanski nož. A brez ozira na to brazgotino so bile dame docela prepričane, da imajo pred sabo pravega mučenika, vsaj napol svetnika in prezasluznega borilca za sveto katoliško stvar.

„Sedaj sem na poti, da zbiram za svoje ovčice. Leta in leta sem poskušal, a sami ne opravimo nič. Sveti duh pa me je razsvetlil ter mi pokazal pot v staro Evropo. V Londonu sem že bil in, hvala bodi Odrešeniku, tudi angleški katoliki niso dopustili, da bi bil odrinil praznih rok!“

To je bilo nekaj za gospo Lavrinovo, ki se je v svoji posvetnosti že naveličala teh cerkvenih razgovorov. Živahno se je oglasila:

„V Londonu ste bili, gospod abé? In kaj so najnovejše novice o kraljici Karolini?“

Mož iz Luizijane v prvem hipu ni vedel, kako se mu je vesti. Angleški kralj Juri IV. je imel tedaj velike težave s svojo ženo Karolino Amalijo Brunšviško. Ko je bil še princ valeški, se je ločil od nje, na kar se je klatila po Evropi v družbi z nekim Lahom Bergamijem. Ko pa je njen soprog v letu 1820. stopil na prestol angleški, je prihitela v London ter po vsej sili hotela biti kraljica angleška. Bila je stara že nad petdeset let, a imela je še nekaj ostankov svoje nekdanje lepote. Velik del angleškega javnega mišljenja je privlekla v svoj tabor in mogočna stranka pod vodstvom lorda Holanda, ki ga je naš Metternich iz dna svoje duše črtil, je še celo v angleškem parlamentu prav pridno se pehala za njene koristi. Bila je to nekaka taka afera, kakršno smo v najnovejših časih doživeli na draždanskem dvoru. Kakor ta je tudi ona razburjala vso Evropo. Kakor vsekdar je bilo tudi pri tej priliki mnenje sveta različno. Eni so držali ž „njo“, drugi ž „njim“, kakor vedno, kadar nastane vojska med dvema, ki si svojita eno in isto zakonsko posteljo.

„Da! da! kaj ste izvedeli o ubogi Karolini Amaliji? Jo li parlament postavi v njene pravice? Naš Metternich ni ž njo, to vemo. A mi smo ž njo! Ni li tako, drage prijateljice?“

Drage prijateljice so pritrdile. Častitljivi abé je sedaj vedel, pri čem je. In takoj je svoja jadra zasukal po sapi, ki je pihala v tej družbi.

„Nič dobrega, ljube gospe,“ je odgovoril, „prav nič dobrega. V spodnji zbornici je propadla s svojimi zahtevami in tudi lord Brougham ji več pomagati ne more! Da, da, na angleškem prestolu sedi človek, ki ni prav nikakršne časti vreden!“

„Prava grdoba je!“ se zajezi gospa Gogalova.

„In druge ženske ima tudi!“ pristavi gospa Galetova.

Abé Inglesie pa je takoj zopet napeljal vodo na svoj kolesček: „In veste, ljube gospe, kje tiči pravi vzrok? Hudobni jeziki vpletajo vmes markeza Bergamija. Pa vse to nič ni! Iz najgotovejšega vira vem, da se je Karolina Amalija Brunšviška v Rimu vrnila v naročje naše edine zveličalne cerkve. Zategadelj je kralj Juri ne mara. In tu tiči resnica!“

Zopet so koprnele gospe! Abé pa vzklikne: „Pač res, katoliško cerkev povsod preganjajo! Zatorej je naša dolžnost, ljube in mlade gospe — tu se je zopet kazalo belo v očeh! — da se je tem bolj oklepamo! Odprta naj ji bodo naša srca, pa tudi naše — roke!“

To zadnje je bilo patru Angelu najvažnejše. Odprtih rok je iskal po Ljubljani in drugega nič! Žali Bog, da jih je tudi dobil! Spretno je končal abé Inglesie svoj govor s tem, da je pozival navzočne dame, naj pritiskajo na svoje može, da se z obilnimi prispevki udeleže subskripcije za luizijansko cerkev in župnišče. Ženske so obetale storiti, kar bode največ mogoče. To je svetega moža, ki je bil namazan z vsemi mazili pravega in lačnega duhovniškega hinavca, spravilo v tako ekstazo, da je lazil od gospe do gospe ter je vsaki poljubil — ne roke, nego krilo. S tem je hotel izraziti veliko svojo ponižnost! Od tako izraženega ponižanja so bile ženske vidno ginjene in gospa Gogalova si je še celo z robcem brisala oči. Mož iz Luizijane je nato zopet deklamoval dolg blagostov in zopet ni ostala niti ena opeka na Češkovi hiši brez božjega blagoslova.

Po končani molitvi je izpregovoril prošt, ki do tedaj ob izredni gostobesednosti svojega spremljevalca niti k besedi priti ni mogel. Nekoliko užaljen je dejal: „Sedaj bodi dosti govornice! Torej sva dobro opravila! A odriniti nama je, ker imava še več obiskov. Hvala vam, častite dame, na potrpežljivosti, s katero ste naju poslušale, in pa na prijaznosti, s katero ste naju sprejele!“

Hotel se je posloviti. A domača gospodinja še ni dopustila. Hitela je k vratom bližnje sobe, jih odprla ter rahlo zaklicala:

„Fina!“

Poklicala je svojo hčerko, gospico Josipino Češkovo. Le-ta je tiste dni slovela po Ljubljani za vrhovno kraljico ženske lepote. Bila je kraljica lepote v meščanskih krogih. Plemenitaški krogi so imeli svoje lepotice, s katerimi se tudi še seznanimo.

Kar nas je starejših mož, smo Josipino Češkovo še poznali. S svojim možem Fidelom Trpincem je vsaj nekoliko prihajala v dotiko tudi z narodnimi krogi. Kolikor se je spominjamo, je bila tudi v starosti visoke in nekako impozantne postave. Da je bila do-brega srca, se ume samo ob sebi, ker je, hodeč po precej trnjevi poti ne presrečnega zakona, morala marsikaj odpustiti. Ko bi se bila njena zveza z Andrejem Smoletom posrečila, bi bila Josipina Češkova tudi na našem narodnem polju pustila prejkone druge sledove za sabo, nego jih je v resnici! In morda bi bila uživala tudi drugo srečo, nego jo je tako. Pa kaj hočemo, usoda je gospodar nad nami. tako nad tistimi, ki še živimo, kakor nad onimi, ki so nekdanj živeli.

Za časa ljubljanskega kongresa je bila Češkova Fina stara kakih sedemnajst let. Če se ne motimo, se je porodila leta 1804. V

1. 1821. je živila torej v zorni deviški mladosti. Pred sabo imamo sliko, ki jo predstavlja v tej zorni mladosti in v žarni krasoti. Slikar sicer ni podpisal svojega imena, kdor pa pozna Langusovo sladkovodeno slikarjenje, izprevidi takoj, da je Josipino Češkovo naslikala roka omenjenega mojstra. Podobo nam je dala na razpolago ljubezniva gospa - sorodnica, kateri bodi izrečena zahvala na tej izredni prijaznosti! A pogled na podobo miče tudi priletnega človeka! Gospica Josipina je naslikana v plesni obleki, kar je naravno, ker je ravno na plesih kot „steklena princezinja“ žela svojo slavo. Na okroglem, cvetočem obrazu ti pred vsem vzbujajo pozornost mala, skoraj triogelna usteca, ki jih moraš nehote rdeči črešnji primerjati. Občudovati moraš dvoje velikih, sivih oči: prav kakor srna je zrla v svet. Rožnati obrazek pa se je takorekoč upogibal pod težkimi kitami kostanjevih las, ki so ji kakor krona venčali glavo. Čelo, lica in vrat so ji obdajali umetno nasvedrami kodri, kakor jih je pri mladih dekletih zahtevala tedanja moda. Njene potomke-sorodnice so bile lepe, a Josipine Češkove niso dosegale. Nekaj podobna ji je bila svoj čas gospica Anica Češkova, ki je z nemško svojo lepoto razburjala mladim nam dijakom slovenska naša srca. Ali ljubi moj Bog, kje so že tudi tisti časi! —

Tudi pri diplomatih je vzbujala Josipina Češkova splošno pozornost. Galantni Francoz grof Blacas je dejal o njej: „Ta deklica je kakor poem mlade spomladi“. In marki Caraman, njegov istotako galantni tovariš, je dostavil: „Ali pa kakor roža, ki se koplje v jutranji rosi“. Knez Metternich, ki je bil grd prozaist v takih rečeh, pa je izpregovoril površno: „Lepa je, a ker ni moja žena, kaj sem boljši ž njo!“ Obenem je stari hinavec zapisal v svoj dnevnik: *Es scheint, dass schöne Länder nicht immer schöne Bewohner haben. Ich sah nur ein hübsches Frauengesicht, und hinter diesem soll eine russische Köchin stecken, die unter den Feldjägern viel Unheil anstiftet.* — V prozaičnosti je kneza prekosil lord Stewart, ki se je o Josipini izrazil: „Kakor nov bankovec angleške banke je, bankovec za 20.000 funtov!“ Lord Stewart je bil mnenja, da je dal s tem svojemu občudovanju najvišji izraz. — Grof Capodistrias pa je, ko jo je prvič ugledal, žalostno vzdihnil: „Taka je kakor Grška, kadar bode zopet osvobojena!“

Da na starše vse to občudovanje ni ostalo brez vtiska, je gotovo. Morda so globoko v duši gojili ž njo posebne namene. Z različnimi poslanci in ministri je prišlo na kongres obilo mladih aristokratov. Ljubljancani so jih imenovali „atašeje“ in pri „Belem

konjiču“ — v stari nekdanji Aurovi hiši — je imela ta lahkoživna družba svoje včasih zelo hrupno taborišče. Na plesih so se ti gospodiči zelo odlikovali, umeli so zapeljivo govoriti, imeli so denar, imeli so tudi največkrat imenitna, zelo stara imena. Če so kje izvohali lepo dekle, niso prej mirovali, da ji niso zmedli srca. Najhujše naskoke so mladi „atašeji“ obračali proti gospici Češkovi. Morda so starši vsled tega kovali kake posebne naklepe; morda je sama mislila, da je za kaj višjega odmenjena, posebno od tedaj, ko jo je bil na plesu ogovoril prestolonaslednik Ferdinand. Ali kdo more dandanes kaj gotovega vedeti o vsem tem! Če je pa-kaj bilo, je pač gotovo, da je račune za vse to moral plačevati mladi Andrej Smole z Dunajske ceste. Zagledal se je bil v dekle, a pri svojih, da ne rabimo hujšega izraza, precej resolutnih navadah — radi tega je ljubljanski ljudski glas imenoval „trdega Andreja“ — ni mogel tekmovati z mladimi atašeji. In če bi imeli dandanes kongres v Ljubljani, bi mladi atašeji pri ljubljanskih gospicah brez dvojbe tudi imeli višji kurz nego solidni meščanski sinovi, katerim se je pa Andrej Smole leta 1821. komaj prištevati mogel!

„Fina!“

Na materin klic je prihitela kakor srna iz loze. Kodri so ji zvonili okrog čela, okrog malih ušes, okrog cvetočega obrazka. Bila je vitka kakor jelka in deviška kakor prva zora ranega jutra! Nastopala je z veliko sigurnostjo, ko je pozdravila zbrano družbo.

„Pri gospodu proštu se poslovi!“ je izpregovorila mati. Nekako ceremonijozno se je priklonila pred prelatom in njegovim spremljevalcem, nato pa je obema poljubila roko, kakor je bila tedaj navada napram duhovnikom. Mili gospod ji je izpregovoril nekoliko ljubeznivih besed: da naj preveč ne pleše, da ne bode preveč izkušnjav in da ji ne bode pretežavno opraviti velikonočne izpovedi. Te ljubeznive, a malo obsegajoče besede so spremljale dame s prav živahnim smehom. Potem sta prošt in abé Angelo Inglesie odšla, v žalost gospem, ki bi bile še prav rade klepetale o katoliški cerkvi v Luizijani in o župnišču patra Angela. Tudi domača hči, ki ni smela poslušati razgovorov starejših dam, se je vrnila v svojo sobo. Poslovila se je zopet s pokloni, ki so bili precej ceremonijozni.

Ko je bila gospodična odšla v svojo sobo, se oglasi Kandučeva: „Ti si pač srečna, ljuba Eliza, da ti je Bog dal tako lepega otroka!“

„Če je lepa,“ odklanja gospa Eliza, dasi je bila o tej lepoti bolj prepričana nego si bodi kdorkoli pod božjim solncem, „ne vem, da je pa pridna in zelo ubogljiva, to bi si pa skoraj upala trditi!“

„Lepa in pridna!“ pritrđi gospa Janeževa. „Še veliko sreče boš užila radi nje. No, pa saj se že nekaj govori!“

„O Smoletu se nekaj govori!“ zahiti gospa Lavrinka.

„Moj Bog, kaj se vse po mestu ne govori!“ jo zavrne gospa Eliza. „Kar se govori, je največkrat neresnično; če bi pa pri tej stvari v govoricah kaj resnice tičalo, bi se mi vendar ne hoteli pre-nagliti. Pri takih rečeh je treba premišljati!“

„Premišljati! premišljati!“ pritrđijo vse, v prvi vrsti zategadelj, ker so vse imele hčere, ki so tudi bile za možitev, a se zanje do sedaj še niso bili oglasili snubači.

Gospa Gogalova pa je še bolj jasno govorila: „Jaz bi ‚trdega Andreja‘ že ne hotela v vreči kupiti! Zadnjič je na strelišču imel povabljeno družbo in samo za ekstra-vina je plačal skoraj 100 gld.! A ste že čule kaj takega, ljube prijateljice?“

Žaneta Galetova: „Tudi jaz sem čula o tem. Gospod guverner je poklical načelnika strelske družbe k sebi, ga prav grdo ozmerjal ter mu zagrozil, da bode, če se še enkrat kaj takega pripeti, strelsko družbo brez pardona razgnal. Die Bürgerlichen haben keine französischen Weine zu trinken! To je bila zadnja beseda gospoda grofa guvernerja!“

„Prav je imel! prav je imel!“ V tem pogledu so bile zopet vse edine.

„Mladina kaj takega premalo premisli!“ povzame besedo zgovorna gospa Lavrinova. „Tudi meni se vidi Andrej lahkomišeln! Saj se je lansko leto o neki laški pevki nekaj govorilo! To so čudne reči! Z eno besedo, jaz bi mu svoje hčere ne dala!“

Ravno tedaj pa je vstopil hišni gospodar, gospod France Češka. Obraz se mu je svetil kakor razbeljeno železo in od samega veselja ni mogel izpregovoriti. Omahnil je na bližnji stol, izvlekel iz žepa velik, moder robec ter si ž njim brisal lice in lase, kjer mu je od znoja kar kapljalo.

„Častite dame! Eliza! Odpustite, da vas nisem pozdravil, kakor bi se spodobilo! Eliza — povabljen sem!“

Beseda je bila izgovorjena! Da je bil France Češka tedaj v popolni oblasti svojih duševnih moči, kar pa ni bil, bi bil takoj opazil, kako so se raznim častitim damam, njegova Eliza je bila seveda izvzeta, prav izdatno podaljšali obrazi. Svoje pletenje so v hipu pospravile in vsem se je kar videlo, kako zelo se jim domov mudi.

Oni pa je nadaljeval v svoji radosti: „Da! da! France Češka je povabljen! Na tem se ne da nič več izpremeniti! Ravno kar je bil

dvorni lakaj v prodajalnici ter mi je izročil vabilo. Gotovo ste radovedne, častite dame, kakšno je tako vabilo. Za Ljubljano redka prikazen! ha!“

Potegnil je iz žepa beli listek, na katerem se je nahajalo tiskano vabilo. France Češka še v svojem življenju ni videl lepših črk. Z zaljubljenim glasom je pričel čitati:

„Vabilo
k najvišjemu dvornemu obedu
na ponedeljek, 5. februarja 1821, ob šestih
v Ljubljani
za gospoda trgovca Franceta Češka.

Adjustiranje: Gospodom generalom je priti v službeni opravi, drugim vojaškim gospodom en parade, civilnim gospodom v fraku.

Dovoz: v Gosposkih ulicah.

Zbiranje: v cerkle-sobi.

Kdor bi bil zadržan, se mu je pri najvišjem dvornem uradu (deželni dvorec) prejkoprej opravičiti.“

Niti z eno besedico tega vabila gospod France ni prizanesel navzočnim gospem. Od prve do zadnje je vsako prečital. Ko je bilo to čitanje pri kraju, se oglasi gospa Češkova vsa srečna:

„Torej dvorni lakaj ti je ravnokar prinesel to vabilo! A si mu kaj dal?“

„Dal! dal! Da je bil lahko zadovoljen! ha!“

Gospe so čestitale ter se poslovile. Po stopnicah navzdol so molče stopale in na tlaku pred Češkovo hišo so nekako potrto vzele med sabo slovo. Druge so odšle, a gospa Kandučeva in gospa Lavrinova sta še nekaj postali. Nekoliko časa sta molče stali pred hišo, kjer sta še ravnokar uživali gostoljubje.

Prva se oglasi Lavrinka: „A ni tako, ljuba Zofka, da Češkovi malo preveč uganjajo s tem otrokom? Moj Bog, saj imamo druge tudi hčere!“

„Prav imaš, ljuba Klara,“ odgovori Kandučeva, „kar je preveč, je preveč! Lepota je pa tudi taka, da se je brez stolička lahko nagledaš! Sedaj so ji naročili učitelja, ki ji kaže, kako ji je stopati, kako se ji je priklanjati, posebno pred visoko gospodo. Naročili so ji — ljuba Klara, a si že doživela kaj enakega? — naročili so ji z

Dunaja posebnega etiketnega učitelja! Posebnega etiketnega učitelja! Kaj ti k temu praviš, te vprašam, Klara?"

„Etiketnega učitelja!“ se začudi gospa Klara. In pletenje, s katerim je bila prišla na kavo, ji odpade iz rok. Pobere je, pogleda kvišku, pogleda na prijateljico, a pogleda obeh se ujmeta v najlepšem soglasju. Nato pravi Klara sarkastno in ta sarkazem se ne da popisati:

„Aber zum Lachen!“

S tem je dokazano, da je imenitni ta „aber“ že tedaj cvetel v slabi nemščini ljubljanskih dam, katere, kakor znano, tudi dandanes brez njega ne morejo izhajati!

Kandučeva dostavi:

„Aber ja, zum Lachen!“

Potem sta odkorakali po Mestnem trgu ter izpregovorili še marsikatero grenko in pikro na račun „ljube in drage prijateljice“, gospe Elize Češkove. —

(Dalje prihodnjič.)

La bella Venezia.

VII.

Maj na otoku Lido.

Ili cvetni dan, koprnenje moje,
o, saj sem vedel, da prideš nazaj!
Poln si dražesti, sanj prelestnih,
odsev nebeški, moj zlati maj!

Rožnobočno polje, vstani!
Vse so že trate vzcvetele.
Lotosi in tulipani,
hrizanteme, imortele.

Kot sinji safir si, nebeško obzorje,
ve hoste košate — zeleno morje! . . .
Vate, o maj, mladost se izliva
in trudna tam sladko počiva.

Z lic ogenj žari. Par za parom hiti
v tihe dome hoste zelene.
Vse želi, koprni
in mladost se mladosti oklene.

Vse želi, koprni
in nemirno vzkipevajo grudi.
Pa mi kliče maj: Ne zamudi
in vzemi čašo ljubezni in pij,
ki devojka jo zlata ti nudi!

VIII.

Večer. Canal Grande.

Pozno je že, ej ti južna kri,
brez pokoja, brez prestanka!
V gondolo sediva, ti črnolasa,
črnooka Benečanka!

Daj, objemi me juga prelest,
name sladko se nasloni!
Glej, ah, krasoto vsepovsod,
cvetja so polni balkoni.

Glej, ah, ta jasni juga azur,
gori poglej te zvezdice zlate!
Daj, o slušaj to petje razkošno
barkerole, mandolinate!

Kdo se ubrani oči zmagujočih,
mehkih ročic zapeljivih siren?
Vse, ah vse plove v sladkih naročjih,
vse, ah vse klone kot cvet pokošen!

Mandoline kipijo v zrak,
harmonije polnijo zrak.
Kmalu, dekle, te na vek zapustim.
Južna cvetka, ej Bog s teboj!
Samo nocoj sem ljubček tvoj,
jutri na sever hitim . . .

Fran Valenčič.

France Prešeren.

V ljubljanskem „Mestnem domu“ dne 15. in 16. julija predaval

Pavel Grošelj.

am gori, kjer se vzpenja z ljubljanske ravnine zeleno gričevje, ki se, vedno više hrepeneč, slednjič strne z veličastno stavbo razoranih in s snegom pokritih skalnatih orjakov in cvetnih planin, tam gori se pričinja domovje plemenu, ki je krepko in samoraslo kot to gorovje ter čustveno in romantično kot divni svet, ki ga obdaja. Ob položnih rebrih slone bele hišice, ljubke gredice zelene pred njimi in eterske dišave rožmarina in resede dihajajo iz njih. Trdoživo gorenjsko ljudstvo biva tod, ljudstvo, ki hrani v svojih prsah precejšnji kos jeklenosti in takozvane „gorenjske trmoglavosti“, obenem pa je mehko in čustveno kot nežna devica. — Sanjavo je to pleme, samo čustvo, samo srce ga je. V narodni ornamentiki je kaj lepo izrazilo to čutečo in ljubečo svojo dušo: drobno srce, obdano od rdečih klinčkov, mu krasi hrbet zimskega kožuha, na staro skrinjo ga je naslikala naivna roka, vdolbla ga je v naslanjač neokretnega stola, nežni prstki so ga uvezli v tkanino na praznični peči . . . In kadar se nagne večer nad to romantično zemljo, tedaj zapoje vaški fantje narodne pesmi, v nočnem svitu jim bleste srebrni gumbi, „nageljni in roženkravt“ jim dehte s ponosnih prsi — in za odprtim oknom, raz katero se v debelih kitah vije sveže cvetje, drhti sramežljiva deva!

Iz teh Gorenjcev, jeklenih in čustvenih obenem, se je narodil naš pesnik prvak France Prešeren, ki je vse življenje ostal zvest značaju svojih očetov, „trd, neizprosen, mož jeklen“ v svojih nazorih in svoji značajnosti, nežen in mehkeč v svojih čustvih kot slavčja pesem.

V Vrbi pri Bledu stoji blizu cerkve sv. Marka najstarejša vaška hiša, pravijo ji „pri Ribičevih“; v njej se je rodilo dne 3. decembra leta 1800. očetu Simonu Prešernu, dokaj premožnemu kmetu, tretje dete, ki so ga krstili za Franca Ksaverja. Kot ljubljencek svoje matere je raslo dete sredi pristnih, jedrnatih Gorenjcev, čulo je njih kremenito govoro, zrlo je nebeškolepe pokrajinske slike okrog Bleda, saj „dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,

ko je z okolšč'no tá, podoba raja“. In komaj je doraslo dete v razumnega dečka, že ga je „uka žeja“ gnala v svet. Ostavil je dom, kakor ga ostavlja na stotine nadarjenih slovenskih sinov, v srcu poln nepokvarjenosti, nad in idealov, da mu jih vzame življenje, da jih razbije ob svojih ostrinah in razprši v prah.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
speljala ne bila, golj'fiva kača!

Prepozno se je rodila pesniku ta želja; odšel je v svet, najprej v Ribnico in Ljubljano in odtod po odlično dovršenih srednješolskih študijah na cesarski Dunaj.

Mračen duh je tedaj vel po avstrijski državi. Francoska revolucija je iztreznila in razočarala duhove, v vladajočih krogih pa je obudila neko mučno negotovost in bojazen, ko so videli zmagovati elementarne sile narodov nad kronami, podarjenimi „po božji milosti“. V skupni alijansi so si ustvarili nekako zavarovalnico za zunanji in notranji obstoj države proti presvobodnemu nastopu narodov. „Sveto“ so imenovali to alijanso v prepričanju, da je v religiji skrita ona toliko iskana mogočna formula proti revoluciji. Pozabivši, da narodi ne slede samo človeškim in božjim, temveč tudi elementarnim zakonom, so si bili v „sveti alijansi“ zbrani katoliški, pravoslavni in protestantski vladarji edini v tem, da je v religiji mogočen jez proti presvobodnemu razvoju narodov. Iz „svete alijanse“ so potekle one proslule reakcionarne naredbe, ki so bile na videz večinoma religioznega značaja, v svojem bistvu pa naperjene proti svobodni umetnosti, znanosti in šoli. Vlada se je združila z religijo, da z njeno pomočjo pokori narode in zaduši svobodni polet človeške misli. Na čelu avstrijske države je tedaj stal mož, ki je bil obdarovan z vsemi potrebnimi sposobnostmi, da izvede omenjene naredbe v nameravanem zmislu. Pisatelji so bili po njegovem mnenju oni faktorji, ki so se čutili poklicane, sejati med ljudstvom nezadovoljnost in nemir, šola pa mu je bila slepo orodje države. „Kdor meni služi, mora poučevati, kar jaz zaukazujem; kdor tega ne more ali kdor mi nastopi z novimi idejami, ta naj se odstrani sam ali pa ga dam odstraniti jaz“, s temi proslulimi besedami je zaključil svoj nagovor na učitelje ljubljanskega liceja. Policijsko vohunstvo, zatiranje svobodnomiselnih elementov, tesnosrčna, šikanasta cenzura na eni strani, na drugi strani pa sebično svetohlinstvo in hinavščina, to so bili sadovi novega sistema. Oficijozni

reakcionarni in rimski duh se razlije čez celo državo, „v globini pa se zopet probujajo dušne sile, z neutrudnim delom pripravljajoč prihod nove dobe.“¹⁾

V ta politiški milje pride na Dunaj mladi Prešeren. V zavodu Klinkovströma - konvertita — gibanje „tja k Rimu“ je bilo tedaj v Avstriji v polnem cvetu — je dobil Prešeren vsakdanjega kruha in stanovanje. V tem zavodu, katerega namen je bil, vzgajati pred vsem plemenitaške mladeniče v strogo religijoznem, čuvstvenoduhovnem duhu, je poučeval svojega sodeželjana grofa Auersperga. Toda Prešernova zdrava in kremenita gorenjska narav ni bila rojena za religijozno - megleno atmosfero tega zavoda; da bi pa bil zatajil svoj značaj in svoje prepričanje, za to je bil preodkritosrčen; svetohlinstvo in hinavščina sta mu bila nepoznana pojma; poleg tega pa je storil še drug neodpustljiv greh: mlademu, ukaželjnemu Auerspergu je odprl svoje knjižne zaklade, dal mu je ključ svoje knjižnice. Vsled tega svojega koraka pa je postal Prešeren že takoj zgodaj v življenju žrtev svojega čistega značaja in svoje odkritosrčnosti: spodili so ga iz Klinkovströmovega zavoda. „Was ich schon längst besorgte, ist wirklich eingetroffen: Preschern ist bey dem Klinkovström weg; sie waren schon lange sehr gespannt. Preschern ist zu frey und zu aufrichtig um in diesem Hause bestehen zu können . . . so hat z. B. Preschern zu wenig Gebetbücher wie eines Passy, Veith etc. und andere geistliche und Erbauungsbücher gelesen . . . Auch gieng Preschern niemals zur Beicht et Communion, nicht täglich in die Messe . . . Den letzten Anstoss aber gab der Umstand, dass der Graf Auersperg Bücher aus seiner Bibliothek las, wo er also auch auf die Sündhaften kam, weil er von Preschern den Schlüssel dazu hatte; dieß veranlasste den Klinkovström Preschern wegzuthun“, — tako piše leta 1824. o Prešernu Gollmayer.

Globoko se zarežejo taki dogodki v mehkočuteče mladeniško srce in rōde v njem tem večji gnus in odpor proti obstoječim razmeram. Iz mladeniča ustvarijo mučenika za njegove ideale — trpljenje pa daje idealom sveto moč. V tesnih, suženjskih razmerah tedanjega časa in ne najmanj v mračnem vzduhu Klinkovströmovega zavoda se je rodilo v Prešernu hrepenenje po svobodi, kajti le skozi njo je peljala pot do uresničenja njegovih idealov. Na reakcionarnem Dunaju se nam je rodil oni Prešeren, ki so mu nadedli tedaj

¹⁾ Prim. Th. Flathe, Das Zeitalter der Restauration und Revolution. Berlin 1883. Natančnejše podatke o socialnem in politiskem ozadju Prešernove dobe je zbral dr. Prijatelj v svoji, žalibože še rokopisni „Zgodovini slovenskega slovstva“.

oficijalno psovko „Freigeist“, oni Prešeren, ki je radi svoje svobodomiselnosti neomahljiv čakal stalnega vsakdanjega kruha skoro do smrti.

Z doktorskim klobukom se vrne Prešeren v Ljubljano. Iz velikomestnih dunajskih razmer se je preselil v malenkostne, abderitske odnošaje malega mesta. V takih tesnih razmerah se dvakratno poostre vsa nasprotstva, razlike o nazorih se izpremene v osebno zatiranje in preganjanje. Kjer manjka zmagovitih argumentov, odločuje zahrbtno kovarstvo in moč.

S Prešernovim nastopom v Ljubljani se vname ljut, neizprosni boj, ki je na zunaj kazal precej nedolžno, literarno lice, v svojem bistvu pa je bil oni večni sveti boj med idealnim, visokoletečim stremljenjem kipeče mladine in med odrevenelimi, zastarelimi načeli preteklosti.

Slovensko literaturo je tedaj pri nas reprezentirala duhovščina. Duševni oče ji je bil Kopitar, dvorni knjižničar na Dunaju; nanjo je oprl svoje narodno delo ne samo, ker se je čutil ž njo duševno sorodnega, ampak tudi zato, ker je bila tedaj duhovščina edina porabna slovenska inteligenca. Rade volje mu je sledila na to polje in se obenem z veseljem zavzela za njegove jezikovne nazore, ki so kulminirali v tezi: „Piši vsak stavek tako, kakor ga govori kmet!“ V tem nedolžnem filološkem stavku pa je bil skrit cel kulturni program. Sovražni vsakemu svobodnemu, višjemu poletu človeške misli, nedostopni poplemenitvi slovenskega jezika in njegove književnosti v zmislu napredka in kulture so duhovniki načeloma zatirali vsak pojav, ki se je drznil dvigniti nad omejeno duševno obzorje preprostega kmeta. „Janzeniste“ nazivljejo s srdom te reakcionarne duhovnike Prešeren in njegovi prijatelji v svojih pismih, dasi po krivici, kajti janzenizem — tako imenovan po svojem ustanovitelju, francoskem škofu Korneliju Jansenu — je bil napredna, revolucionarna struja. Izpočetka strogo religijoznega značaja je stremila za ponotranjanjem, poglobljanjem religije. Zavračajoč vse prazne zunanje cerkvene forme, se je skušal odpovedati vsemu posvetnemu in samo v svojem čuvstvu dvigati se k Bogu, ki je edina pot k milosti; in nobena doba ni rodila tako globokih verskočuvstvenih knjig kot ravno doba janzenizma. Kmalu pa se je janzenizem oprijel višjih, širših idej: boj proti cerkvenemu formalizmu, proti odrevenelim dogmam, proti jezuitizmu, proti hierarhijskemu in prosvetnemu vladnemu sistemu mu je postala življenska naloga; v odporu proti papeževi buli „Unigenitus“ je pobijal papeževo

nezmotljivost in jo zavrl za poldrugo stoletje; zahteval je prostejšo razlago svetega pisma; zavzemajoč se za Descartesovo filozofijo, ki je bila vsem ortodoksnim trn v peti, je poimagal dvigati prapor svobodnega umskega raziskavanja. Na eni strani čuvstvenoreligiozen, je postal janzenizem na drugi strani naprednorevolucionaren. In isti janzenistovski ljubljanski škof-framason Herberstein, ki je v pastirskem pismu javno odobraval in zagovarjal naredbe Jožefa II. proti cerkvi, je sklical nekako komisijo za izdajo slovenskega sv. pisma: z razširjanjem pobožnih knjig naj se poglobi verski čut. Janzenizem je bil ognjišče, okrog katerega so se zlasti na Francoskem zbirali vsi prosvetljeni možje tedanje dobe, kot so bili učenjak Tillemont, pesnik Racine, globoki mislec Pascal¹⁾ in mnogi drugi.

Po francoski revoluciji in zlasti po reakcionarnih ukrepih „svete alijanse“ pa so se tudi prejšnji janzenisti prilagodili novim državnim naredbam, iz tihega, v človeško notranjost obrnjenega verskega dela so prenesli delokrog religije tudi na javno življenje. Te psevd-Janzeniste imajo v mislih Prešeren in njegovi prijatelji. To so oni krvni sovražniki vsakemu svobodnemu poletu človeške misli, to so oni Pavšek et consortes, ki so Prešernove pesmi imenovali „Sauglockenläuten“ in z vsemi mogočimi zaprekami ovirali literarno delo Prešernove družbe, to so „diese Leute, die theils aus jansenistischem Fanatismus und eigener Beschränktheit, theils aus jesuitischer Selbstsucht das Volk in fortwährender Minorennität zu erhalten suchen“, kakor piše eden teh drznih Sokolov, Čop, Kopitarju.

Kot svetel meteor, tako nepričakovano in neposredno je zasvetila v te razmere nova struja Prešernove družbe, slovenska moderna.

Na eni strani prenapeti duhovniki z omejenimi nazori o umetnosti, duševni plebejci, ki jim je Prešeren položil v usta značilne besede: „Ak rovtarske vezati znaš otrobi, nov Orfej k sebi vlekel boš Slovence“ — na drugi strani duševna aristokracija slovenska, zbrana okrog lista „Čebelice“, ki hrepeni poplemenititi slovenski jezik in ga storiti enakopravnega brata kulturnim jezikom.

Med njimi pa zija globok in širok prepad v nazorih; in vname se med njimi ljut boj za najgloblja človeška načela, boj med afirmacijo in negacijo kulture — na zunaj pa se odevlje ta borba s krinko nedolžne literarne praske.

In zmagala je slovenska moderna, zmagala na celi črti, ne samo v črkarski pravdi, ne samo v literarnem in splošno estetičnem obziru, zmagala je v znamenju prosvete!

¹⁾ Prim. Martin Philippson, Das Zeitalter Ludwigs des Vierzehnten, Berlin 1879, in W. Windelband, Die Geschichte der neueren Philosophie. Leipzig 1899 Bd. I.

Živahna delavna družba se je tedaj zbrala okrog kulturnega slovenskega oraklja, okrog Prešerna, in se bojevala na njegovi strani; med njimi Čop, „velikan učenosti“, ki je govoril in pisal devetnajst jezikov in bil obdarovan z izredno finim umetniškim okusom, Andrej Smole, nabiratelj narodnih pesmi in Prešernu najljubši prijatelj, Kastelic in Zupan. Leposlovni list „Čebelica“ je bil glasilo te slovenske moderne, in kolikorkrat je prirojila „Čebelica“, tolikrat je prinesla sladkega medu s kipečega vrta Prešernovih poezij.

S potrtimi perutmi in krvavečega srca se vrača Prešernov genij iz tega boja. Ta boj mu je razdrobil zadnje idealne misli, ki jih je gojil o svetu; uvidel je vse podlo kovarstvo svojih nasprotnikov, vse zaničevanje in zatiranje svoje osebe, vse podcenjevanje in blatenje vzvišenega svojega dela in poleg vsega tega se je moral boriti za vsakdanji kruh, ker ga je vlada zatirala in zapostavljala radi nje-gove svobodnomiselnosti.

Kje so one nade, ki so vzklikele v nepokvarjenem mladeniškem srcu tam gori pod sinjimi gorenjskimi snežniki? Osule so se kot pomladansko cvetje.

S kako tožnim, razdvojenim srcem se poslavlja pesnik v prvem zvezku „Čebelice“ od svoje mladosti!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
veselja dokaj strup njegov je vmoril:
sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
svet zanič'vati se je zagovoril,
ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
zbežale ste, ko se je dan zazoril,
modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žal'vati videl sem samice.

In mož za možem so padali sobojevniki ob njegovi strani v prerani grob. Valovi Save so mu ugrabili Čopa, ki ga je ž njim izza najnežnejših mladeniških let vezala tesna prijateljska vez. Iz krvavečega srca mu je potekla veličastna pesem „V spomin Matija Čopa“.

Zemlja, nemili čuvaj, nam zaklad tvoj varuje skopa;
grobu na tvojem oči materi Slavi rosé.
Niso suhé nam prijatlom oči, ko se spomnimo tebe
ino predragih s teboj tvoje ljubezni darov.

Ko zve Prešeren žalostno novico o Čopovi smrti, hiti ves spehan v bolnico, kjer je ležalo njegovo truplo, zgrudi se ob mrtvem prijatelju, poljubuje mu lice in plače kot dete.'

S Čopom je padel eden najnadarjenejših Prešernovih soborcev in on se čuti samotnega in zapuščenega, preslabega, da bi sam vršil

težavno misijo. Kako resignirano piše Čelakovskemu: „Jaz najomahljivejši trst v puščavi kranjske književnosti bi kakor drugi Janez Krstnik jel klicati in oznanjati novega mesijo, toda farizeji in pismarji me ne pripuste k besedi.“ — In ne preteče pet let, že zagrne črni grob drugega in zadnjega pravega Prešernovega prijatelja, Andreja Smoleta. Vse razočaranje, ki ga je Prešeren doživel o svetu, je položil v globoko pesem, posvečeno manom Andreja Smoleta:

Kratko sijale so zvezde prijazne,
v sanjah prijetnih te zibal je up;
jezo si sreče občutil sovražne,
zgodaj okusil življenja si strup.

Videl povesod si, kak iščejo d'narje,
kak se le vklanjajo zlat'mu bogu;
kje bratoljubja si videl oltarje?
s srcem obupnim si prišel domu.

Neka tiha želja po smrti že veje iz te vznesene pesmi, po smrti, ki je boljša od življenja, polnega prevar in zatiranja:

Težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sebe ga njene moči.

In te zemeljne moči niso dolgo čakale svoje žrtve. Po dolgotrajnih naporih se je slednjič leta 1846. posrečilo Prešernu dobiti v Kranju advokatsko mesto, tja je torej šel istega leta v svoj dušni in telesni grob. — Na avstrijskem horizontu že žari krvavi odsev revolucije, v Kranju pa umira, na duši in telesu strt, v najhujši bedi zapuščen od skrbčih prijateljev in častilcev, mož, ki je vse življenje tako iskreno hrepenel po svobodi in trpel zanjo; v Avstriji se že odpirajo duri pravice in enakopravnosti vsem narodom, že se „jasnijo vremena Kranjcem“, v Kranju pa izdiha ter osamel in onemel molči mož, ki je z odkritosrčno dušo ljubil svoj slovenski narod in mu želel lepše bodočnosti, mož, čigar pesniški genij je v proškem duhu zrl te dogodke, pojoč v „Zdravijci“ veličastno himno svobode in vseslovanske ideje! —

— — Dne 8. februarja je zatisnil Prešeren v Kranju trudne svoje oči z bolestnim vzdihom: „Vzdignite me, zadušiti me hoče!“

In tedaj so zapeli tudi po Ljubljani mrtvaški zvonovi, narodna straža ga je nesla k pogrebu in ob krsti so stopali dijaki ljubljanske akademiške legije — in pri vsem tem slavu in pompu niso vedeli, koga polagajo v grob, in ko so ga zagrebli v mrzlo grudo, jim je ostal v roki nerazrešen, nepoznan zaklad: Poezije doktorja Franceta Prešerna.

(Konec prihodnjič.)

Prizor iz Elizija

ob odkritju Prešernovega spomenika.

Spisal dr. Fr. Zbašnik.

Del elizijskih livad s košatimi logi, prekrasnimi nasadi, s fontanami, izpreminja očimi se v mavričnih bojah, in žuborečimi studenci. Listje po drevju trepeta v lahнем vetru. Na nekoliko vzvišeni terasi, obdani od dehtečih rožnih grmov, Prešeren, stiskajoč desnico članom deputacije, ki mu je izrekla povodom odkritja spomenika svoje čestitke.

rešeren (podavši zadnjemu roko). Hvala, še enkrat prisrčna hvala!

Petrarka (nastopi od nasprotne strani). Oprosti, kolega, zakasnil sem se malo!

Prešeren (šaljivo). Kakor videti, nisi prijatelj deputacij.

Petrarka. Istina! Ne počutim se dobro tam, kjer govori in misli eden za vse . . . Sicer pa je bila odlična družba to, ki si jo ravnokar odslovil . . .

Prešeren. Bil sem v zadregi! Najboljši možje vsemožnih narodov . . .

Petrarka. Kakor se spodobi! Deputacijo je vodil dvorni svetnik Goethe? . . .

Prešeren. Da!

Petrarka (se smeje). Potem se je zvršilo seveda vse natanko po pravilih stroge dvorske etikete!

Prešeren. Prijazen mož ta Goethe navzlic temu, kar pišejo o njem!

Petrarka. Vljudnejši vsekakor nego marsikdo izmed njegovih pritlikavih potomcev! Hm, kaj bi reklo to ljudstvo „gospodov“ in „nadjudi“, ako bi vedelo . . .

Prešeren. Ne, Herderjev in Goethejev ni v Nemcih več! A močan narod in nevaren . . .

Petrarka. Številen, a često tako majhen!

Prešeren. V številu je moč! Ob obali Adrije že butajo valovi Germanstva! Na vrata Italije že trkajo . . .

Petrarka. To šovinizma plima je samo!

Prešeren. Mene je strah za narod moj!

Petrarka. Šovinizem je znak slabosti! . . . Toda dovoli, da ti tudi jaz čestitam! (Stisne mu roko.)

Prešeren. Preveč čestitanja in češčenja!

Petrarka. Čast komur čast! Kdor največ koristi svojemu narodu, ta je največji! A kdo izmed nas, ki nas slave, je bil več svojemu narodu nego ti?

Prešeren. Ginjen sem spričo tako toplih besedi . . .

Petrarka. Pozno so spoznali tvoji rojaki, a da so spoznali, jim je na čast!

Prešeren. Dobro ljudstvo! Ko bi le živeti mu dali! . . .

Petrarka. S tem edinim činom, da je postavil tebi dostojen spomenik, je pokazal narod slovenski, da ima v sebi življensko moč in da ga je tudi volja živeti. A kjer je volja, tam je vse! . . .

Prešeren. Jaz nisem poznal nikdar druge želje, nego da bi bil srečen ta moj narod! Ljubil sem ga vse svoje žive dni . . .

Petrarka. Dokaz tvoje pesmi! Le iz velike ljubezni je mogla vzkleti tolika umetnost!

Prešeren. Ljubil sem ga tako goreče . . .

Petrarka. In vendar so te sovražili! . . .

Prešeren. Samo oni, ki me niso umeli . . .

Petrarka. Nenravnost so ti celo očitali. —

Prešeren. Samo oni, ki vidijo v večno čisti naravi nasprotnico nravnosti . . .

Petrarka. A onih je bilo mnogo in škodovali so ti . . .

Prešeren. Oduščam jim!

Petrarka. Lepo načelo, vredno velikega moža! Pa naj ti navedem zdaj še drug vzrok, da sem se zakasnil!... (Prešeren se smehlja.) Zakaj se smeješ?

Prešeren. Ker se tako opravičuješ . . .

Petrarka. No, da! Vidiš, Italijan sem in Italijani radi govorimo, morda preradi in prenasglas! . . . Ze dolgo me žene srce, da bi se pomenil malo več s teboj . . . Sorodni sta si bili najini usodi in tolikrat se imenuje moje poleg tvojega imena. To je dovolj povoda. Pa tudi hvaležen sem ti! Spominjal si se me v svojih krasnih pesmih . . .

Prešeren. Moj vzor si bil!

Petrarka. Naj trdijo to drugi! Ti veš, da bi bil, kar si, tudi če bi mene ne bilo!

Prešeren. Sonetov ne bil bi pel . . .

Petrarka. No, kaj drugega pač! Iz bogate tvoje duše, iz čutečega tvojega srca bi bile vrele pesmi, če bi jih ne bil pred tabo pel nihče! . . .

Prešeren. Laskave so besede tvoje . . .

Petrarka. A odkritosrčne in resnične!

Prešeren. Hvala ti za to! Prevzeti se nočem radi tega! Vem, da sem majhen poleg tebe!

Petrarka. Ponižnost, ki ni umestna! Rad sem tebi enak!

Prešeren. Število mojih del proti tvojim . . .

Petrarka. Ne štejva, tehtajva! Sicer si tehtal že nekje, a slabo, le v prilog svoji Juliji! No, če bi me slišala! . . . Sicer pa mi dovoli vprašanje: govori se, da so zgorele tvoje pesmi! Jaz sam bi skoro verjel! Še nikdar se ni zgodilo, da bi v pesnikovi zapuščini ne bilo sledu njegovemu delovanju . . .

Prešeren (povesi glavo, žalostno). Kar se je zgodilo, se je zgodilo z mojo voljo.

Petrarka (strme). Če si rekel „da“, še nisi hotel! . . . Volja je moč in kjer je strta ta . . .

Prešeren. Molčiva!

Petrarka. Mokro ti je oko!

Prešeren. Ne, ni!

Petrarka. Oprosti, da sem se dotaknil stvari, ki ni ti ljuba! Pa nekaj drugega! Nekdo bi te poznal rad in prosil bi te . . . Glej, srečal sem prej Lavro . . .

Prešeren (veselo). Aha!

Petrarka. Ti se že zopet smeješ!

Prešeren (se smeje na glas). O ne!

Petrarka. Porednost ti gleda iz oči . . .

Prešeren. Poreden sem bil vsekdar po malem! . . .

Petrarka. Vem. Poznam pšice tvoje! . . . Pa kaj je vzrok? (Kakor bi se spomnil nečesa.) Ah, videl si! No, da, kaj bi tajil! Tudi Lavra je kriva nekoliko, da nisem prišel o pravem času . . . Če začne ženska, saj veš . . .

Prešeren. Kajpak! In pa Petrarka tudi še vedno rad vidi svojo Lavro! . . .

Petrarka. Že tam na onem svetu so spomini pol življenja! A tu . . .

Prešeren. Da, tu postaja včasi malo dolgočasno . . . A kaj je vedela povedati tvoja lepa oboževanka?

Petrarka. Čula je zvoniti nekaj o današnjem slavju in neki hudomušnež ji je zašepetal celo, da povzdiguješ v neki pesmi svojo Julijo nad njo . . .

Prešeren. Joj, kaj sem učinil!

Petrarka. Da, pomisli stokrat prej, o pesnik, predno kaj zapišeš!

Prešeren. In kaj je rekla?

Petrarka. Napela je šobico, ko sem ji potrdil, da je res tako, pogledala temno in zahtevala čisto resno . . .

Prešeren. Da me pokličeš na dvoboj!

Petrarka. O, mnogo huje! Sedem naj in naj napišem — nov sonet . . .

Prešeren. Kjer se Lavra proslavlja nad Julijo!

Petrarka. No, da!

Prešeren. In ti?

Petrarka. Per dio! Odklonil! Rekel sem ji, da sem v zasluženem pokoju in da ne delam več sonetov, pa če tudi . . .

Prešeren. Kaka zamera!

Petrarka. No najprej malo tiste neškodljive nebeške jezice, a ko ni pomagalo nič, zahteva, da naj ji predstavim tebe in Julijo!

Prešeren (smeje se). Dražestna ta Evina radovednost sredi elizijskih livad!

Petrarka. Da, ženska radovednost je močnejša od nebeških vrat!

Prešeren. Čudim se, da ni še nihče o njej himne zapel! V hipu, ko je Evo radovednost zapeljala, da je utrgala sad od drevesa spoznanja, je zasinil človeku prvi žarek prosvete . . .

Petrarka. Res je! Radovednost je mati vedoželjnosti, a te potomec — napredek! Toda — naj ti li privedem Lavro?

Prešeren. Šel bi s teboj, a tam prihaja Julija!

Petrarka. Srečno naključje! Saj tako hitro se ne ločita in moji Lavri se lahko izpolni srčna želja! Na svidenje! (Odide. Julija se približa, Prešeren ji stopi nasproti.)

Julija. Spodobi se, da ti i jaz izrečem čestitke! Velika slava te je zadela! (Pokloni mu lavorjevo vejico.)

Prešeren. Moja slava tvoja slava!

Julija (samozavestno). Veseli me, da sem pripomogla tudi jaz po svoje! Če bi te bila uslišala, pel bi bil drugače, in potem, kdo ve...

Prešeren (ironično). Da, kdo ve! Velika zasluga res, da me nisi ljubila, lepa Julija! Saj te moram še odpuščanja prositi!

Julija. Ne umem tega — zakaj?

Prešeren. Za tisto nejevoljo, ki sem ti jo provzročil, ko sem opeval tvojo lepoto.

Julija. Da nič ti ne kali veselja danes, naj ti povem, česar nisem povedala doslej nikomur! Vedi torej: v dnu svojega srca se nisem jezila nikdar!

Prešeren. In vendar si se delala, kakor da bi . . .

Julija. Kot dobro vzgojena meščanska hči sem morala tako!

Prešeren. Izborno! No, hvala ti, Julija, dasi sem slutil prej . . .

Julija. Kako si mogel to?

Prešeren. Saj bi sicer ne bila ženska! . . .

Julija (povesi oko). Še nekaj mi greni zavest . . . Povej, če ljubil mene si tako goreče, kako se ti je moglo vneti še za drugo srce? . . .

Prešeren. Srce človeško — kdo ga je še preumel? Človeku je vladar, a samo je suženj temnih sil . . .

Julija (zamišljeno). Vem! — A vendar me zaskeli nekaj, kadar se spomnim —

Prešeren. Ljubosumnost . . .

Julija (ponosno). Ljubosumen je, kdor ljubi —

Prešeren. Ah, da, ti nisi me ljubila! Razžaljeno samoljubje torej . . .

Julija (smehlja se). Posebno galanten nisi . . .

Prešeren. Na grčavih kmetskih tleh je tekla moja zibel! (Petrarka in Lavra nastopita.)

Petrarka. Tu mož, Lavra, o katerem si čula, mož, ki čislam ga kot brata . . .

Lavra (precej trpko). Čestitam, gospod! Pohvalne besede mojega Petrarka so mi obudile željo, da bi vas poznala . . .

Prešeren. Večja čast me ni mogja doleteti! Čitajoč prekrasne sonete, vam na čast zložene, sem si vas živo predstavljal v duhu . . .

Lavra. In zdaj ste razočarani! . . .

Prešeren. Nasprotno! Zdaj vidim, kako uboga je bila moja fantazija!

Lavra (se ozre proti Juliji in osupne). In tam ona lepa gospa . . .

Prešeren. Naj vam predstavim Julijo! —

Lavra (stopi k Juliji). Gospa . . .

Julija (istotako). Gospa . . . (Podasta si hladno roke ter se motrita prikrito od nog do glave.)

Petrarka (potihem Prešernu). Glej ju! Pa so trdili, da sta najini izvoljenki zgolj ideala in ne resnični ženski!

Lavra (Julija). Občudujem vas, gospa . . .

Julija. Ne manj jaz vas! Navdušili ste pesniku srce . . .

Lavra. I vi! In to ni čudno! Slovenk lepota ne slovi zaman!

Julija. Slovenija meji na solnčnato Italijo! Odsev lepote, ki je po tej razlita, sega morda k nam . . .

Lavra. Besede vaše pričajo, da niste Slovenke nič manj vljudne nego lepe.

Julija. A vaše, da znate Italijanke skromne biti navzlic razkošnemu bogastvu . . .

Lavra (ji seže v roko). Bodiva si prijateljci! (Obrniviši se k Petrarku.) Če bi bil moj Petrarka poznal prej Julijo . . .

Petrarka. Ni torej še dovolj preskušena zvestoba moja?

Lavra (Prešernu). Zdaj, ko smo izpolnili prijetno dolžnost, nočemo motiti dalje! (Juliji.) Sicer pa upam, gospa, da se še večkrat snideva na elizijskih vrteh.

Julija. To upam tudi jaz! (Slovo. Lavra in Petrarka odideta. — Proti Prešernu.) To torej je slovita Lavra?

Prešeren. Kako ti ugaja?

Julija. Vsekakor manj nego tebi! Ah, njej nasproti — kako si znal galanten biti! Zdelo se mi je, kakor bi se bilo iznova razživilo tvoje pesniško srce!

Prešeren. Tako malo razločuje moja Julija frazerstvo od poezije?

Julija. Na las si je podobno oboje včas!

Prešeren. Frazerstvo cvete na jeziku — poezija v srcu!

Julija. Glej, kdo se bliža tam?

Prešeren (po kratkem molku). To je ona . . .

Julija. Kdo?

Prešeren (resno). Mati — mojih otrok . . .

Julija (pikirano). Oprosti, da grem! (Odide, a ostane v obližju za rožnim grmom skrita.)

Ana (v napol meščanski obleki z velikim šopkom nageljnov v roki pod teraso). Ali smem danes tudi jaz . . .

Prešeren. O, Ana, pridi!

Ana (mu pokloni šopek). Včas si ljubil dehteči nagelj . . .

Prešeren. O sladki spomin na srečne dni! . . .

Ana (vzhičeno). Da, misli na tisti čas, ko sem ti vtikala še cvetje v gumbnico, na tisti čas, ko sem bila otrok še, tebi vdan, vse drugo — pozabil! . . .

Prešeren. Ana!

Ana (žalostno). O, ko bi življenje ne bilo tako kruto!

Prešeren. Življenje je trpljenje . . .

Ana. Življenje je krivica . . .

Prešeren. Za mnoge! . . .

Ana. Glej, prišle so skrbi . . .

Prešeren. Ki so morale tebe in mene! Vem, kaj hočeš reči! Skrb ima trdo pest! Pritirala je človeka stokrat v zločin, a midva naj bi si ne odpustila slabe volje?

Ana. Sama sebe ne razumem!... Kako sem vendar mogla včasih...

Prešeren. Človek je bitje, spočeto iz luči in teme — iz dveh sovražnih elementov, ki ju usode hudomušnost zavedla je v ljubezensko objetje... Zato so svetla in so temna človeška dejanja.

Ana. Temnih več!

Prešeren. Krivda ne zadene ne tebe ne mene!... Usoda!

Ana. O reci, da si bil kdaj srečen — srečen poleg mene! Ne misli na tisto grenko, misli na one sladke dneve prve omame, misli na to, da si bil moja prva, moja edina ljubezen!

Prešeren (ginjen). Mladosti sladke sveži vonj — ljubezni prve žlahtni cvet — kdo bi mogel pozabiti!

Ana. O reci torej...

Prešeren. Kako sem ti hvaležen, Ana!

Ana. Ne, ne, tega ne! Preveč si rekel! Kako bi bila mogla jaz uboga, preprosta, nevedna zaslužiti hvaležnost tvojo — osrečiti trajno tvoje veliko srce!

Prešeren. Trajna sreča, ah! Sreča — pena! En hip samo...

Ana. A tisti hip —

Prešeren. Je tvoj! Za njim — ubogo malo!

Ana. O kako si dober!... Umela te nisem, a če te nisem umela, sem te ljubila!...

Prešeren. Ljubezen je nad vse!

Ana. Da, ljubila sem te, ljubila tako neizmerno, tako silno! (Žalostno.) Ljubila sem te in sem trpela...

Julija (stopi iz ozadja). Do solz sem ganjena...

Ana. Gospa...

Julija. Ne, sestra — manjša od obeh! Ljubila si in si trpela, a jaz... Najlepša pesem tebi je zapeta in po pravici! Rada ti odstopam prvenstvo v slavi...

Ana. Kdo misli name?... In prav tako! Vsa slava njemu!...

Julija. Da, vsa slava njemu! (Pođa Ani roko. Tako stojita nekaj časa pred Prešernom, a on ginjen med obema v ozadju.)

Prešeren. Ljubezen sama vir je poezije, zato i vama slava!

Ana (strme in kakor v ekstazi). Čuj, glas prihaja...

Julija. Od tam... iz krajev, kjer... Velikega se nekaj tam godi!

Prešeren. Vremena se jasne — dan nov Slovincem vstaja!

(Čuti je, kakor bi prihajal odmev in daljnih dalj: „Živio Prešeren!“ Vmes zveneči otročji glasovi: „Slava, slava, slava velikemu Prešernu!“ Oblaki se strnejo in zakrijejo prizorišče.)

O Prešernovi ljubezni.

Odlomek. Spisal dr. Jos. Tominšek.

Ljubezni naj pišem? O ljubezni govori lična pesmica, brhka novela, ponosen roman, šepetajoče tajno pismo! — Pa v obliki razprave? S pomočjo suhe sestre logike in sitne tetke raziskave? To skoraj ne gre! — Pa morda o Prešernovi ljubezni? Vsi

zaljubljeni, ki so prihajali na posodo jemat k Prešernu misli in verze, kadar je bilo treba ljubico osrečiti, se menda zgražajo ob našem načrtu in tudi jaz si ne upam danes — morda pozneje — pisati kar splošno o ljubezni v tistem visokem pomenu, kakor jo umevajo vsi, ki ljubijo. A takoj pridemo na drugo polje, kjer nam stopinja more biti bolj trdna in varna, ako ne vprašamo naravnost po ljubezni, ampak — že izraz je suhoparno konkreten — po ljubljennem objektu, t. j. po oni, oziroma onih, ki jih je Prešeren ljubil. — O tem se že da raziskovati; včasih se je res treba približati tudi ljubezni sami, a trdna tla se vendar ne izmaknejo izpod nog.

Pa tudi s tem pridržkom si še ne upam pisati celotne razprave. Čim dalje zajemlješ iz Prešernovih poezij, neusahljivega vira njegove ljubezni, tem več sestavin okusiš; čim izkušenejši postaneš, tem bolj razbiraš in izbiraš. — Zato je ta spis le odlomek. —

* * *

Da je Prešeren ljubil dve deklici, to vemo. — Sicer pravi sam:

„rad ogledujem vas cvetečelične
ljubljske ljubeznive gospodične“,

in iz nekega pisma, ki ga je pisal prijatelju Čopu iz Celovca, vemo, da so mu domačinke bolj všeč nego Korošice, ki jih je torej malo poskušal; iz drugih vesti nam je znano, da se je tudi v Gradcu nekaj kretal okrog deklic — a vse to so bile kratke šale mladega samca. Verjetno se mi zdi, kar poroča E. Jelovškova v „Spominih“ (str. 100.) in kar je Prešeren sam zatrjeval njeni stari materi, „da ni imel nikdar prej nikakega znanja, ki bi bilo lahko imelo resne posledice“ . . . Kako je Prešeren kot mlad vseučiliščnik igral na

Dunaju pri lepi vdovi in njeni lepi hčerki vlogo egiptovskega Jožefa, ne da bi jo razumel, nam poroča Levec v Zvonu 1879, 55.

Ostaneta torej dve deklici, ki ju je vsako na drug način ljubil pač do zadnjega diha. O teh dveh imamo vsaj toliko poročil, da si moremo razmerje dobro predstavljati.

1. Časovno na drugem mestu (od l. 1837.) je znanje z Ano Jelovškovo, tisto preprosto, revno, a sila brhko in živahno brunetko — „črna si kakor ciganka“, ji je nekoč rekel Prešeren napol šaljivo, napol resno . . . Bila je še „kratkokrilka“, ko jo je Prešeren spoznal, trinajst let je trajalo razmerje ž njo in troje otrok, prvi rojen l. 1839., zadnji (Ernestina) l. 1842., je bilo njega posledica. — Omenjeni „Spomini“ nam odpirajo z brezobzirno, tudi kruto roko toliko tajnosti te za vse prizadete nesrečne ljubezni, da nam samim ni treba od nje odgrinjati temnega plašča. — Ubogi pesnik! vzdihnemo, a verjamemo tudi njegovi edini potomki, Ernestini, ki pravi (str. 53.): „Moj oče, tvoje dete objokuje danes svoje izgubljeno življenje.“

O tej ljubezni Prešernovi priča le njegovo življenje; v njegovih poezijah ni o njej niti najmanjšega direktnega sledu. Da, prepričan sem celo, da ga je to stanovitno in vendar nestalno razmerje do mladega dekleta naravnost odvrčalo od literarnega delovanja; saj so vse boljše njegove pesnitve spisane, četudi ne objavljene, pred tem znanjem! Smili se nam to mlado življenje, ki pesniku ni moglo in ni znalo nuditi tega, česar mu je bilo tako treba. — O tem še pozneje.

2. Tu nesreča, tema, skrbi, pomanjkanje, borbe za življenje, a pri drugi, „neusmiljeni“ deklici povsod žarko solnce udobnosti in sreče!

Srečna Primčeva Julija, opevana tako, kakor še doslej ni bilo nobeno dekle v slovenskem jeziku! To je Prešernova pesniška ljubezen, idealna! Pri besedi „idealna“ se spominjamo, da je ta ljubezen prizadevala muke prav tako slovenskim literarnim zgodovinarjem kakor Prešernu samemu. Na pomoč nam je moral priti ruski učenjak Korš, ki je v uvodu k svojemu prevodu Prešerna spisal sploh najboljšo študijo o Primčevi Juliji in o Prešernovi ljubezni do nje, dasi vsi rezultati ne bodo obstali. — Mi se bavimo le s temelji.

Slovenci hočemo biti včasih čudni idealisti. Ljubezen, ki jo opeva Prešeren, je dovolj idealna, tako, kakor je ne najdemo izlepa pri kakem liriku, ki ne dela samo verzov, ampak tudi kaj čuti ob njih. — Ali nam to ni bilo dovolj; hoteli smo to ljubezen umestiti v

takih zračnih višavah, da bi bil nemogoč vsak stik z zemljo. Podlaga temu stremljenju je menda košček samoljubja: s Prešernom se po pravici ponašamo in zato bi radi, da bi bilo na njem vse vzvišeno, ali če že vse ne, vsaj duša njegove poezije, ta ljubezen. Najlepše bi seveda bilo, ko bi se ta ljubezen oklepala kakega eterskega bitja tam daleč, kjer bivajo — ideali; in tako idealno ljubico bi bili Prešernu že priskrbeli, ko bi ne bil on sam v svoji zlobnosti — kali? — v svoj „sonetni venec“ vpletel tistega preklicanega akrostiha „Primicovi Julji“. A Julija je imela pravo pravcato meso in kri, je bila rojena — l. 1816. — in je tudi umrla — l. 1864. — ter je pokopana (na Šmihelskem pokopališču blizu Novega mesta)!... To je sitno! Kajti, kje je vzvišenost?

Stritar je iskal in našel za to dobro formulo; on pravi na str. 24. (izdaje l. 1866.). „Ta ljubezen je — le pesniška fikcija; to hrepenenje po izvoljeni devici je simbol hrepenenja po nedosežnem idealu“; vendar je takoj na nastopni strani (25) de facto preklical polovico svoje trditve, češ, Prešernova ljubezen je morala imeti resnično podlago, ker kaže pravo strast, pravi ogenj, pravo kri, in na str. 7. je tudi izrecno zabeležil, da je Prešeren občeval z bogato trgovčevno hčerjo Julijo; trdil je celo preveč, da je namreč Prešeren kot gimnazijec¹⁾ Julijo poučeval, a v opombi na isti strani je zopet skoraj vse preklical. — Ker je bila Stritarjeva razprava do najnovejšega časa občinstvu najbolj pristopni vir za Prešerna in je še tudi zdaj ne moremo pogrešati, zato občinstvo ni vedelo, pri čem je z Julijo. — Ker se zadnja Prešernova izdaja — Aškerčeva — tudi še drži Stritarjevega nazora, češ, „Julija se je izpremenila v njegovi duši v pesniški ideal“ (str. XX.), smo torej, ako se ne počimo s pomočjo postranskih virov, še vedno pri starem; a Murko n. pr. se odločno obrača proti Stritarju (Lj. Zv. 1901, 134) in zelo realno piše Korš XXV.

Sicer bi še vse to bilo: to so naposled stvari svobodnega naziranja. A dalje sega sklep, ki se je izvajal iz njega, češ, Prešeren je to toli opevano Julijo jedva poznal, a ni govoril ž njo nikoli v svojem življenju in Prešernovo ime se pri Primčevih niti imenovalo ni. — To je utemeljeval Levec z dokazi (str. 54.—55.). On na podlagi svojih informacij ni mogel drugače soditi, ker se mu je zatrjevalo, da je Prešeren sam tako pripovedoval v družbi; in

¹⁾ Levec je na str. 53. dokazal, da je to časovno nemogoče; kajti ko je pesnik že odhajal na Dunaj, je bila Julija še majhen otrok. — V ostalem se je Levec pridružil Stritarjevemu nazoru.

tedaj se še ni moglo presojati, da Prešeren gotovo nalašč ni hotel v vsaki družbi razodevati svojih skrivnosti, pač pa v poetiški obliki (gl. Korš XXX.). Da pa Prešeren v pismu do Čopa iz l. 1832. ne omenja ljubice, je a priori nezanesljiv dokaz *ex silentio*, in kar je poglavitno (gl. Korš XXXIII.): Prešeren se je resno zaljubil v Julijo šele leto pozneje (1833).

Aškerc je, kakor da bi ne poznal Korša, kratkoinmalo zabeležil v trdi obliki zastareli nauk (str. XIX.): „Prešeren se ji (Juliji) tudi nikdar bližal (!) ni in kakor vemo iz zanesljivih (?) virov, tudi nikdar ni ž njo govoril.“

Jelovškove „Spomini“, ki jih je imel Aškerc pred svojo Prešernovo izdajo v rokopisu v rokah, bi mogli oni nauk dokaj omajati, dasi so nekaj kalen vir, ker je pri Ani nehote morala vplivati ljubosumnost, Ernestina pa kaže često skoraj mržnjo do Julije. Vendar se tu Julija — njena mati je bila krstna botra Ani — vobče odkrito hvali in o Prešernu omenjajo „Spomini“ naravnost le na enem mestu (str. 13.), da „osebno morda Prešeren ni nikdar občeval z Julijo“; a prav razumno in zavedno se konstatuje na str. 85.: „Človek bi kar ne verjel, če čita nekatere Prešernove pesmi, da ni nikdar občeval osebno s Primčevo Julijo“; potem pripoveduje pisateljica epizodo z nekim mladim doktorjem v Primčevi hiši, ki je pomagal Julijinemu bratu, visokošolcu, pri študijah; a nekega dne je tisti doktor po ostrem spopadku silno razburjen ostavil hišo, Julijin brat je tekel za njim in je hotel v Ljubljano; Julija je jokala, pa doktorja ni bilo več blizu. To je pripovedovala — žal, dokaj nejasno — Ani Jelovškovi Primčeva hišna, ki je nad 20 let služila pri hiši. „Ko bi pa vendarle bil Prešeren ta doktor,“ vprašuje pisateljica „Spominov“ (str. 87.). — Ta afera je bila menda nekako v začetku leta 1833.; od druge polovice leta 1833. do 1835. leta pa Prešerna ni bilo k hiši; tedaj je bila tam Ana.

Povsem zanesljiva priča o resničnem, dokaj izdatnem osebem občevanju Prešernovem s Primčevo Julijo pa se je oglasila za nas še ob dvanajsti uri: to je bil zdaj že rajni prof. Trdina baš v tekočem letniku našega lista (glej „Dve ljubici“, str. 141.—145.). Usoda mu je milostno podelila še toliko časa, da je poravnal vso krivico, ki se je delala Juliji. Ker imajo vsi bralci itak naš list v rokah, beležim le tole: najprej Trdinov opis Julije, tedaj že dalje časa oženjene: „obrazek ji je bil bled in nežen, kar se le misliti more; vedro čelo, mali nosek, mala preljubka usteca, velike, svetle,

dobrodušne oči“. Nadalje ni bila nikakor taka nemškutarica, kakor jo slika še najnovejši životopis. Zlasti važno pa je (str. 144.): „Gospa (Julija) je često pravila, kako se je v mladosti šalila na veselicah z mladimigospodi in tudi s pesnikom Prešernom; kake resne zaveze pa da ni imela nikoli z nobenim. Od konca jo je hudo jezilo, da v svojih ljubavnih pesmih Prešeren ni premolčal njenega imena. Sčasoma se je potolažila in mu odpustila“. — Lepo je tudi, kako ga je branila proti očitaniu, da je bil pijanec.

Prešeren je torej brezdvomno dobro poznal Julijo in občeval ž njo. To smo že vedno sklepali iz namigavanj z osebnimi odnošaji v njegovih pesmih. Da bi bil Prešeren ž njimi hotel le dražiti Julijo, to je ob čarobno srčnem tonu teh poezij nemogoče. Ko bi jo hotel le dražiti, znal bi jo drugače; saj vemo, kako „sršenast“ je bil!

Najjasnejši svedok je bil in je seveda sonetni venec s akrostihom; a baš ta venec je do novejšega časa delal neprilike kot priča. Iz soneta „Je od vesel'ga časa“ namreč vemo, da se je Prešeren zaljubil l. 1833. (toliko mu smemo verjeti!); ne ve se pa niti, kdaj je bil sonetni venec natisnjen, in tem manj, kdaj je bil zložen. Marn je v Jezičniku XVIII. 50 iz njemu dostopnih virov prav sklepal, da je bil spleten vsaj pred l. 1839. A to je premalo! L. 1837. je bil Prešeren že v intimni zvezi z Ano in potemtakem bi res mogli imeti prav tisti, ki pravijo, da je Primčeva Julija, tedaj že tri leta zaročena s Scheuchenstuelom, za Prešernovo ljubezen do nje le poetiška fikcija. A skriptor Pintar je v „Prešernovem albumu“, objavivši pisma jurista Janeza Čopa bratu Matiju, dognal (str. 768.) na podlagi dveh pisem nedvomno, „da je bil sonetni venec po zimi l. 1834. že spleten“, seveda morda celo malo prej! Ta navidezno malenkostni rezultat, ki ga je celo Korš prezrl, je naravnost odločilnega pomena za presojo Prešernove ljubezni do Julije: Leta 1833. se je Prešeren resno zaljubil in vsaj po zimi 1834. l. je spleten sonetni venec, Juliji izrecno z njenim imenom na čast! To je tesna psihiška zveza! In tu naj bo kaj fikcije? Ne! V gorki, pravi ljubezni je zbiral Prešeren rožice za ta venec, še štiri leta prej, preden se je oklenil Ane Jelovškove; torej je tudi s tega vidika mogla biti njegova ljubezen do Julije iskrena, konkretna, posvečena temu res ljubezni vrednemu dekletu! — Ljubezen pa, ki je fikcija, sploh ni ljubezen!

Zdaj se tudi bolje razume, zakaj stoji tisti sonet, ki poroča, kako se je pesnik zaljubil, tik pred sonetnim vencem.

V tej dobi — recimo v teku dveh let — so tudi nastale Prešernove najlepše pesmi ljubezni (prim. Murko n. m.), ki pa niso bile kar objavljene; saj se baš pri Prešernu čas natisa prav malokdaj strinja s časom koncepcije in izvršitve. Nekaterih iz te dobe on sploh objavil ni; sem štejem s Koršem (LXXI.) zlasti zanimivo „Vso srečo ti želim“, ki se nekoliko zлага s končno kitico „Luna sije“ in nas opravičuje k sklepu, da je Prešeren res gojil vsaj nekaj nade, da dobi Julijo. Dokaj verjetno! Prav tedaj, ko se je zaljubil, je prišel iz Celovca, nastopil je novo karijero in ni se mu sanjalo, da bo toliko let le koncipijent. — — Da vseh takih pesmi ni objavljaj, kaže tudi, da je imel obzire na Julijo, dasi se je naposled moral umakniti . . . Tudi prekrasna „Sila spomina“ kaže, se mi zdi, da je imel pesnik nade, in „prevzetno“ srce v zadnji kitici se glasi, kakor bi hotel namigniti na svoje „preširno“ ime. Sploh je namigavanj vse polno v raznih pesmih; a jaz pišem le — odlomek.

Proti svojemu tekmeču pa je Prešeren seveda moral pogoreti; kdor razmere trezno presoja, to razume. E. Jelovškova nazivlje Julijo zato prav po nepotrebnem „neumno gos“ (!) in Aškerc piše (str. XIX.—XX.) o njej krivično s stališča 20. stoletja. Tem pravičnejši je Korš (stran XXV.—XXVI.); pa gospodje pesniki, ki se radi smatrajo za privilegirance v ljubezni, mu bodo zamerili; on pravi naravnost: „literarna zgodovina pozna sila malo slučajev ljubezni, ki so jo sklenili — verzi“, ter „ženske so napram ljubezni pesnikov instinktivno nezaupne“; tudi odkrito priznava, da Prešeren pač niti po zunanosti niti po svoji družabni postojanki ni mogel biti izredno mikaven . . .

Moral se je odpovedati. Ali pa je pozabil? Nikdar! Preteko dve, tri leta, srce mu je počilo in speval je svoj mehki in trpki „Krst pri Savici“.

3. Stal je tedaj osamljen na svetu; Čopa, Smoleta ni bilo več; tu mu pride pred oči to mlado, premlado dekle: Ana. Dala mu je vse, kar je imela, a ni mu mogla dati, česar je potreboval: duševne ali vsaj srčne zaslonbe! Tudi on ji je dal, kar je imel; a ni ji mogel dati, česar ni imel: udobnega, veselega, poskočnega življenja med veselimi škrjančki! Tako sta iskala drug pri drugem, česar nista mogla najti nikoli, ločila sta se in spet združevala, navezana drug na drugega, in vendar drug drugemu na poti . . . Strašen položaj, zlasti za duševno tako ogromno jo nadkrilju-

jočega pesnika, položaj, ki je v njem najprej ubil pesnika in potem človeka! Naprej ni mogel, nazaj ni smel. Poštenost in srčna dobrotta sta ga vezali na to mlado žensko, ki je postala njegova žrtev; a gotovo si je moral stokrat in večkrat, četudi na tihem, reči, da ona ni zanj! Pač se je zagledal v daljavo in se spominjal kake Julije, a takoj je pobožal svojo „Neti“: „Kaj moreš, ti ljubica, za to, da si le — Neti!“

To se pravi: ljubiti z bolestito! — —

Kaj bi pač rekel Prešeren, ko bi slišal, kaj pravi Stritar (na str. 25.): „V pravem pomenu poetična ljubezen pesnikova mora biti nesrečna in otročje je vprašanje: „kaj bi bilo, ko bi uslišana bila Prešernova ljubezen?“ — Morda bi rekel: „Poskusi z menoj, potem govori!“ Jaz pa pravim: „Tista ljubezen, ki kar mora biti nesrečna, sploh ni ljubezen! — Prava ljubezen, poetiška ali ne — to je nebitveno — je pač nesrečna ali srečna ali pa — in to je navadno — oboje skupaj. S tem sem tudi v jedru odgovoril na ono „otročje“ vprašanje, ki ga, mislim, tudi Korš (XXXIV) ni rešil prav; on namreč misli: pesnik bi bil, uslišan, najprej ves blažen; ko pa bi se polegla strast, bi se v njem pojavil spet poet in došlo bi razočaranje. — Tako? Razočaranje? In potem? — Ne! Poznajmo vendar človeško srce! Ali ni mogoče osredotočiti svojih idealov ob enem ljubljenu, pravem bitju? Ali ga ne ljubiš enkrat tako, drugikrat drugače? Ali ti ne pridejo trenutki, ko ti vztrepeta srce, se ti zasolze oči in te objame neodoljivo breztelesno koprnjenje po tvojem ljubljenu bitju, ki se ti v teh trenutkih zdi vzvišeno nad zemeljski prah! . . . A drugikrat zopet drugače . . .

Ne! „Otročje“ ono vprašanje ni in pesnik ni da bi moral ljubiti nesrečno!

A Prešeren je ljubil dvakrat, in obakrat nesrečno.

Temeljna vprašanja o Prešernovem „Krstu pri Savici“.

Spisal Dr. Jos. Tominšek.

či Prešernova, gospodična Ernestina Jelovšek, pripoveduje v svojih „Spominih“ na str. 68. tole anekdotico: Prešernu „bi bilo všeč, ko bi se bila moja mati vsaj nekoliko bolj potrudila razumevati njegove ideje. Sama mi je pravila, koliko si je prizadeval, da bi ji zbudil razum za književnost. Ko je prečitala njegov „Krst“, jo je vprašal, kako ji ugaja. „O, prav izvrstno, doma smo z materjo in teto kar jokale“. Smeje je Prešeren pripomnil: „Jokati se ravno ni bilo treba“.

Res! Prav tako sega ta do današnjega dne vzorna pesem v vsako neizkušeno, zlasti pa — kar ni vedno isto — nepokvarjeno srce . . . Kako strastno smo čitali in deklamovali te krepke in vendar čudno mehke verze mi petošolci in šestošolci v tistih časih, ko Prešernovih Poezij ni bilo tako lahko kupiti ko zdaj, po Prešernovi stoletnici. Prepisavali smo si „Krst“ in ga čitali in čitali s solznimi očmi, naslajajoč se o visokih mislih in o globoki ljubezni, ki pozna le žrtev in ne misli na uživanje.

Nežni cvet dozoreva v sad spoznanja. Leta teko. Dvigujejo se dvomi, vstajajo vprašanja, ki jim iščemo odgovora; da, iščemo celo nalašč dvomov, ker nas mika pikantnost reševanja. Nič se nam ne zdi samo ob sebi umljivo, neprestani „zakaj?“ nam brni iz vsake prikazni, s trudom in z muko in često z grozničavim trepetom se poganjamo za odgovorom. Ako smo ga ujeli, si oddahnemo in začutimo v srcu uteho, dokler morda ne vstajajo v nas novi dvomi, ki nas zbadajo z namigavanjem, da smo z odgovorom varali samega sebe . . . In borba se pričinja iznova.

Tako je direndaj zunanjega sveta presajen v naše srce, prizadeva nam muke in težave, a vendar ga iščemo sami neprestano kakor večša svetlo luč. To luč imenujemo luč resnice, luč spoznanja; morda si ožgemo ob njej perotj — kaj nam to mar! Do luči smo le prišli! — Morda nam pri tem ne klije „sreča“ — pa kaj je sreča! Tista mirna samozadovoljnost? Korak nam zastane in srce zatrepeta, ko se je

spomnimo; in če imamo ljubljeno in ljubeče bitje, ki hodi ob naši strani, nas mika, da bi posnemali življenje samotnih pastirjev v Arkadiji . . . Pa kako dolgo? Valovi današnjega življenja burkajo tudi ob gorska zatišja in mirne pašnike in srce nam postaja tam še nemirnejše :

Tko je, srce, u te dirno,
da si tako sad nemirno . . . ?

Spet se prepustimo valovom misli in čuvstev in se spominjamo nemirnega Prešerna!

* * *

„Krst pri Savici“ je veljal izza l. 1836., ko ga je Prešeren v posebni knjižici izdal, in zlasti od l. 1844., ko ga je Bleiweis v Novicah (št. 29.—35.) z laskavim priporočilom ponatisnil, za najboljše Prešernovo delo. Ta sodba je trdno stala do l. 1879., ko se je Levec v „Zvonu“ s svojim epohalnim Prešernovim životopisom prvokrat v našem slovstvu opiral na intimne vire, na sodobna Prešernova in Prešernu poslana pisma; trinajst let prej je bil Stritar v znani izdaji dvignil Prešerna na prestol z estetičnega stališča, Levec pa je odkril strmečemu občinstvu pesnika - človeka Prešerna.

Na str. 39. je Levec tudi ponatisnil najvažnejši odstavek iz glasovitega Prešernovega pisma Čelakovskemu v Prago, pisanega dne 22. avg. 1836. l., nekaj mesecev potem, ko je bil izšel „Kerft per Savizi“, a celotno je priobčil to pismo Levec v našem listu l. 1882. 110—112. Ker se vsak presojevalec „Krstu“ mora naslanjati na to pismo in ker je ono bilo vzrok, da so začeli to pesnitev presojeti posebno kritično, z manj prijaznimi očmi nego vse druge Prešernove pesnitve, naj posnamem tu iz njega še enkrat odločilne besede. Pismo toži o tužnem stanju domačega slovstva: „Kasteliz hat die Erfahrung gemacht, daß ihm die lebendigen Bienen mehr eintragen als die literarische Zhebeliza: es ist ihm daher nicht zu verargen, daß er sich lieber mit dem Bienen- und Honighandel abgibt als mit der Redaction der Zhebeliza. Zhóp . . . ist uns leider entrissen worden. Ich als das schwankendste Rohr in der Wüste der krainischen Literatur würde, ein zweiter Johannes, die Stimme erheben und den Messias verkündigen; allein die Pharisäer und Schriftgelehrten lassen mich nicht zu Worte kommen, auch behagt mir die Wurzel- und Heuschreckenkost nicht. Mein neuestes Product, Kerft per Savizi . . . bitte ich als eine metrische Aufgabe zu beurtheilen, mit deren Lösung der Zweck in Verbindung stand, mir die Gunst der Geistlichkeit zu erwerben. Der Übersetzer

des heiligen Augustin wird hoffentlich über die Tendenz der wenigen Strophen kein Verdammungsurtheil fällen. Die geistlichen Herren waren diesmal mit mir zufrieden und wollen mir auch meine vorigen Sünden vergeben; übrigens wäre es mir lieber, wenn sie meine Poesien kaufen als loben würden.“

Zbok take senzacijske vesti je seveda marsikdo zmajal z glavo ter vzel sumljivo še enkrat in večkrat „Krst“ v roke in zdaj mu to in ono ni več ugajalo tako, češ, Prešeren je prodal svoje prepričanje. Drugi pa so kratkim potem odklanjali vsako uporabo teh in takih zlih vesti in bridko obžalovali, da se sploh pošiljajo v svet. Marn pravi v Jezičniku XVIII. 59. n. pr.: „Prešern ni bil preširen; pač pa so preširni, kateri . . . pripovedujejo in . . . zapisujejo o mikavnih dogodkih in skrivnostnih zapletkah, o življenju polnem strasti in bojev, o kovarskih in osebnih njegovih, vzlasti duhovenskih sovražnikih, o slovstvenem Herostratu (to je bil censor kanonik Pavšek!), o njegovem pijančevanju, nezakonskem ljubovanju itd. Oj, taki lažnjivi preširnoslovci — vsi pojte rakom žvižgat!“

Marn je bil prečrnogleden; da, kdor bi take osebne tajnosti razlagal otrokom in polotrokom, zaslužil bi res palice; a otroku tudi zadostujejo pesmi same, on ne vprašuje po psihološki in faktični resonanci, po ozadju, ampak le poslušá, kako strune done. Odrastel, misleč človek pa, ki so mu že samemu strune donele, morda celo oddonele v srcu, ta ne išče le objektivnih pesniških dejstev, ampak on vprašuje po vzrokih in okoliščinah, iz katerih izvirajo ona dejstva; on ne išče bleska, ampak ognja — resnice, in šele resnični vzroki mu pokažejo istinitost teh dejstev; če vzrokov ne najde, zde se mu pesnitve prazne, samo mrtev konglomerat besed.

Nedavno mi je rekel mož, ki nikakor ni zapet zakrknjež, da so Ernestine Jelovškove „Spomini“ Prešernu mnogo škodovali. Da! ko bi čitali za spoznavanje pesnika edino te spomine, morda res, ker se v njih razkrivajo z brezobzirno odkritostjo vse tiste male človečnosti, v katerih so tudi veliki možje često tako majhni. A kdor prebira — res ali v duhu — vzporedno Prešernove poezije, ta bo nasprotno trdil, da mu je zdaj ta velikomali Prešeren še mnogo, mnogo ljubši; prej je občudoval njegovo kamenito soho, zdaj sedi pri njem v čumnati na zofi ali zunaj na trati. — Vrhutega ga bo zanimalo, spoznati obenem Prešernovo hčer, ki je v teh „Spominih“ poleg očitno stroge objektivnosti tudi prav zelo in često trpko subjektivna in moško agresivna; tu ji sledimo seveda le toliko, kolikor se nam zdi prav.

Dokaj originalno sodi ona o glavnem konfliktu v „Krstu“. Kar osupnemo, čitajoč tole njeno sodbo (str. 77.): „Črtomir bi ne bil smel tako naglo odjenjati ter se dati krstiti samo vsled prošnje ljubljene deklice. Kajti on še ni bil prepričan o novih verskih resnicah — on, ki je vodil v smrt toliko svojih somišljenikov“. A da se odreče Bogomile, to je, ko bi „se šlo le za Črtomira i Bogomilo“, vsekakor prav; „ker — ženska laglje menjava svoje prepričanje; njej je namreč vse srčna zadeva!“

Omenjeno Prešernovo pismo je sprožilo „Krstovo“ vprašanje; ta sodba Prešernove hčere pa je izrazila brez ozira na Prešernove razloge rešitev tega vprašanja v obliki doslej najkrajše formule; ž njo je, kar se tiče Črtomira, obsojen tudi Prešeren.

563. Mi se bomo pečali najprej s pismom.

I. O tendenčnosti Krsta pri Savici.

1. Je li Prešernu doslovno verjeti, da je njegov „Krst“ smatrati le za metriško nalogo, s katere rešitvijo je bil v zvezi namen, da bi si pridobil naklonjenost duhovščine?

Doslej se o tem dejstvu vobče ni dvomilo; poskušali so ga le razjasniti in s tem opravičiti. Stritar se zadeve ni nič dotaknil; saj mu menda tedaj, ko je izšla njegova ocena Prešerna — l. 1866. —, ono pismo ni bilo znano.

Dr. F. Celestin (v Viencu 1881, ponatisk str. 55. id.) ne dvomi o resničnosti Prešernove izjave ter pravi — „zato niti se ne smijemo čuditi, videči tu očitu tendenciju“ (namreč v pesmi). Nedostatke, ki jih je najti v Krstu, opravičuje (st. 57.), češ, „nesmijemo zaboraviti da je Prešeren . . . pjevajuč svoj „Krst“, imao takodjer spomenutu svrhu, da si pridobi naklonost svećenstva, da dakle nije bio podpuno slobodan“.

Slično, le s širšim utemeljevanjem, sodi Aškerc v svoji izdaji Prešerna: „Te postranske tendence“, tako piše na str. XLIX., „ki jo je imel Prešeren s svojim eposom, sicer ne moremo odobravati, ali razlagamo si jo lahko iz položaja, v katerem se je nahajal naš ubogi pesnik v temni predmarčni dobi“. Ta izrek je vsaj pravičen; ko bi se pri Prešernu vse sodilo s tedanjega njegovega stališča, ne bi obirali nekateri Prešerna, sedeč na gorkem pri polnih loncih, dočim je on stradal — telesno in duševno. — Kar se tiče estetiške cene, pravi Aškerc na str. XLVII: „Od tega hipa, ko začne (Bogomila) preobračati Črtomira, začne padati epos sam in le-ta drugi del „Krst“ ima dosti manjšo estetično vrednost kot pripovedna pesnitev nego

prvi del. Zdi se nam, kakor bi se bila hotela ponosna Muza kruto maščevati nad pesnikom, ker ji je bil ukazal, naj se prikloni pred gospodom — Pavšekom in tovariši“. — „Kot pripovedna pesnitev“ — da! Sicer ne! Baš drugi del je izvalil že marsikatero solzo iz lepih in nelepih oči; v prvem delu burna ognjevitost, v drugem globoko v notranjščini tleč ogenj, ne ugasujoč, ampak neugasljiv ogenj najvdanejše — ljubezni! V brhki čutnosti se navdušujemo za prvi del, v globokem čuvstvanju smo dovzetni za drugega. — Res pa je prehod tako nagel, da se nam izprva zdi, kakor bi naleteli na vrzel.

Prof. Musić pa v svojem izbornem predavanju o „Krstu“ v seji Jugoslovanske akademije dne 3. dec. 1900 (Ljetopis str. 187.) ne smatra popolnoma za resne omenjenih besed o naklonjenosti duhovščine; češ, „to je moglo biti samo sporedna svrha“. Glavno svrhu pa nam kaže nedosežni sonet „Matiju Čopu“, ki je kot brezdvomno posvetilo natisnjen v prvi izdaji „Krstu“ pred „Uvodom“. V poznejših izdajah to ni tako očitno, dasi stoji kot zadnji v zbirki sonetov sicer tudi neposredno pred „uvodom“, pa seveda, ne da bi se poznalo, v kako tesni zvezi je ž njim. Le preberimo „Krst“, a potem njega posvetilo, sonet, ki je posvečen obenem manom Prešernovega najboljšega prijatelja:

„Vam izročim, prijatla dragi mani,
ki spi v prezgodnjem grobu, pesem milo;“

Čopa je ugrabila Sava in ne bo ga več! Pa — ljubezen?
Berimo dalje:

„Minljivost sladkih zvez na svet oznani: ...
da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče unstran groba v prsih hrani.“

Že tu se nam pripravlja pot, da razumemo Bogomilo v „Krstu“. Kdor je izgubil ali se boji izgubiti ljubljeno bitje, ta bo čutil z Bogomilo, ki je bila v duhu in prepričanju že izgubila svojega Črtomira; seve, kdor ni ničesar izgubil in kdor — nima, niti v mislih, nikogar izgubiti, temu je Bogomila nerazrešljiva uganka. — Pa Črtomir — Prešeren? Oba sta se borila s sovražnimi silami, stremila sta visoko, a junaški čini, ki sta jih izvrševala, so jima dosegli le toliko, da sta se bridko zavedala trpkosti neuspehov ... Vse zaman! Zato

„pokopal misli visokoteče,
želja nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomir ves up na zemlji sreče.“

Bodi tu izražen obup, pesimizem ali resignacija — o tem govorimo še pozneje — da imamo v tem sonetu povedano tendenco

„Krst“, če že o njej govorimo, o tem ne moremo dvomiti glede na vsebino in na zunanje okolnosti.

Pa da bi to trpko tendenco bil položil pesnik v svoje delo le svečenikom na ljubo? To svoje bridko življensko veroizpovedanje, ki zveni tako glasno iz toliko njegovih pesmi, n. pr. „O Vrba“, „V spomin Andreja Smoleta“, „Izdihljaji, solze“, „Življenje ječa“, zlasti cela „Slovo od mladosti!“? — kar je v teh koprneče povedano s kratkimi verzi, začeni kar s katastrofo, to je v „Krstu“ orisano z bujnimi barvami, epsko širino in pestro razkošnostjo.

To naj bi bil pisal pesnik zato, da bi si pridobil ono naklonjenost? Ako si je pridobil s svojo srčno izpovedjo kako naklonjenost, je bilo to le posledica, ne namen! Ko bi bil težil za takimi nameni, bi bil vendar moral tudi v poznejših svojih pesmih stopati ž njimi vsaj količkaj na dan, a bilo je vprav nasprotno! Da se pri Bogomili in Črtomiru ono pesnikovo razpoloženje: življenje — ječa — prijazna smrt — kaže v obliki pokristjanjenja, pa je vendar samo ob sebi umevno za dobo in milieu, v katera ju je Prešeren posadil. Ko bi Prešeren govoril naravnost o samem sebi in ne v dveh živih metaforah, bi se vse glasilo drugače.

Že iz notranjih razlogov mi je torej nemogoče, doslovno verjeti tistim Prešernovim besedam v pismu; zato sem popolnoma Korševega mnenja, ki v svojem ruskem prevodu Prešerna (Stihotvorenija Franca Prešerna. Moskva 1901) v predgovoru na st. LXVII. odločno odklanja vsako vero v tisto sporočilo. Po mojem mnenju zatrjujejo prav, da se kaj takega na noben način ne sklada s Prešernovim značajem; ko bi bili l. 1901. že objavljeni „Spomini na Prešerna“, bi bil Korš to še pač določneje zatrjeval. Kajti naj bo tudi v teh „Spominih“, kar se tiče čiste značajnosti Prešernove, to in ono pretirano, toliko je jasno, da se Prešeren ni mogel ponižati do čina, ki ga je zapisal v pismu; vse njegovo življenje in ves njegov nastop do smrti je živ protest proti temu. Tak čin bi ne bil osamljen, ampak bi kazal svojo senco v vsem Prešernovem delovanju, a o tem ne opazimo ni črne pičice! —

2. Pa odkod ona absolutno zanesljiva izjava v pismu, ki se ne da utajiti in ki je nihče ne taji? Ko sem jo pred leti študiral, nisem mogel ž njo nikamor, prav tako ne, kakor se mi je neumljivo čudna zdela nagla izpreobrnitev Črtomirova. — Danes, ko sem na novo predelal snov, se mi zdi, da umevam oboje. V tem poglavju govorim le o pismu.

1) Prim. Musić str. 188.—191. in z drugega vidika Murko, Lj. Zvon 1901, 135.

Prešernova glavna lastnost vkljub krasnim, nedosežno milim pesmicam ni sanjava nežnost, ampak satiričnost in sarkazem, očiten ali pa tudi skoraj neprodarno prikrit. Celo njegov obraz nam priča o tem. Le glejte ga dalje časa; ali vam ni, kakor da bi hotel pomežikati in reči kako osoljeno, pa ne da bi se zasmel razen z očmi. Da je bil tak, izpričujejo tudi vse anekdote o njem (prim. kar poroča — iz kakega namena, nas ne briga — Bleiweis v Letopisu 1875, 179) in izpričuje tudi večina njegovih pesmi. Čim bolj jih pregledujemo s tega vidika, tem česče naletimo na kako prikrito pikrost — o očitnih satirah, poleg Levstikovih najboljših, kar jih imamo, ni da bi govoril! To stoji trdno in tem trdneje, če se ozremo na njegove polemike in na njegova pisma. Sama zabavljica ga je, kjer ga primete, in vedno se moramo vprašati, misli li kak stavek, kakor ga piše, ali nemara baš nasprotno.

Tako tudi v našem pismu. Kako mrzko piše o samem sebi: „ich als das schwankendste Rohr in der Wüste der krainischen Literatur“; ter potem ostra opazka o farizejih in pismoukih! V zvezi z njo naj vzamemo nastopno opazko o „Gunst der Geistlichkeit“ za resno? Nasprotno! Prešeren se roga samemu sebi in svojim nasprotnikom, češ, glejte čudo: to pot ste vendar enkrat zadovoljni z menoj! Vidite, če hočem, spišem svoje misli tudi tako, da vam ugajajo, in tako, da mi naknadno odpuščate tudi stare moje grehe! No, kajpada: nalašč sem se potrudil, v am na ljubo(!); kajti na vaši naklonjenosti mi je seveda ogromno ležeče. Kakor šolarček sem dobil in sem izročil svojo „nalogo“ — eine metrische Aufgabe imenuje svoj „Krst“!? — — — Tako bi se glasile Prešernove besede v širši govorici; te naj smatramo za resne?! Smešili bi same sebe! V celi svoji slovstveni zgodovini bi težko našli kaj tako pereče sarkastnega, kakor je tisti Prešernov stavek, očitvidno nalašč odet v suhoparno resno, skoraj v uradnem slogu prirojeno obleko. Kaj čuda, da bralca, nič slutečega, spelje na led!

Prvi povod, da sem začel ta stavek tako, in mislim, prav umevati, je bil izraz „metrische Aufgabe“; da pod tem šolsko pedantnim izrazom tiči skrat, mi je postalo na mah očitno; „Krst pri Savici“ — pa „metriška naloga“, to je povedano prav po Prešernovo!¹⁾ Čelakovský se je pač nasmehnil na tako vljudno in uničujočo samokritiko Pre-

¹⁾ Drugače je stvar pri St. Vrazu, ki ne pozna Prešernove šegavosti; on piše dne 2. apr. 1837 iz Gradca Prešernu z vso resnostjo, da ima v zasnovi epos po obsegu Prešernovega „Krst“, a da ga muči mera; tercine bi mu delale preglavice. Gl. Letopis 1875, 164; Vraz, Džla V. 157; Prešernov album 822.

šernovo, a še bolj se je moral obregnuti, ko ga je Prešeren takoj v prihodnjem stavku: „Der Übersetzer des hl. Augustin wird hoffentlich über die Tendenz der wenigen Strophen kein Verdammungsurteil fällen“ malo potegnil za ušesa. Ta „Übersetzer“ je namreč (o tem nas je poučil Murko na str. 129.; prim. zdaj tudi L. Pintar, Zbornik VI. 1904, 184.) Čelakovský sam, ki je prevajal sv. Avguščina delo „De civitate dei“. — To spoznanje nam poleg „metriške naloge“ mora oči odpreti; saj Prešeren pač hoče reči kaj takega: Ti, prijatelj Čelakovský, ki prevajaš sv. Avguščina, si gotovo pobožen mož in zato me — Bog nas varuj — ne boš proklel, če sem i jaz spisal nekaj pobožnih strof. No, saj veš, hotel sem se ž njimi prikupiti duhovnim nasprotnikom, kakor pač tudi ti s svojim Avguštinom! Bogme, gospodje so zdaj z menoj tudi à conto preteklih grehov zadovoljni in — to uslugo sem jim rad storil; uspeh jim ugaja, zato te prosim, le misli, da sem nalašč deloval zanj.

Tako si razlagam namen Krsta in kritično mesto v pismu; do absolutno zanesljive razlage pač ne bomo prišli nikdar; a dovolj je, če se nam vsaj odpira pot, ki pelje izven vseh dvomov; tako pot vidim doslej le eno, ono, ki smo jo mi ubrali.

II. Črtomirovo krščenje.

1. Bogomilino krščenje je konflikt v „Krstu“; razlaga vsega „Krst“ pa je odvisna od tega, kako presojamo najprej Bogomilino pokristjanjenje, ter naposled in zlasti, kako si tolmačimo, da je mogoče, drznega poganskega bojvnika v tako kratkem času izpreobrniti v mirnega kristjana.

Proti temu in onemu, ki je dandanašnji morda nagnjen zavreči vso drugo polovico „Krst“, je treba a priori pritrčiti Murkovim besedam v našem listu 1901, 136: „Preobračanje v krščanstvo ni moglo biti poetično nadrazumnikom 18. stol.; pri romantiških čestilcih krščanstva . . . pa je popolnoma naravno. In zakaj ne? Poezija nam vendar največ predstavlja človeške čute in kaj more biti bolj dostojno pesniške umetnosti nego notranji boj najsvetejših čuvstev?“ Murko navaja tudi zglede, ki kažejo, da je „Krst“ v tem oziru spevan tudi v duhu romantike. — Da pa to ni le meglena romantiška teorija, ampak da je pesnik n. pr. že pri glavnem junaku mislil na sebe, smo omenili že zgoraj.

Stritar je v izdaji na str. 42. poudarjal, da so Prešernovi nazori v „Krstu“ v soglasju z njegovim svetovnim naziranjem: „Po dolgem hrepenenju in trpljenju, po nemiru in bojih, ktere nam kažejo poprejšnje

pesmi, vidi pesnik nazadnje, da česar išče, ni najti na tem svetu.“ — Preveč pa je videl Stritar v Krstu, pišoč nadalje: „Ako primerjamo Prešernove poezije veličastni simfoniji . . . potem je zadnja ta pesem tej simfoniji finale, v katerem se zlivajo in zlagajo vsi glasovi v mehko otožno harmonijo. Ta pesem je kakor . . . zlata zarja, ki koncu viharnega dneva obeta . . . jasen, vesel dan.“ — Ne! do take simfonije v Prešernovih pesmih ni prišlo; le glasovi bolesti so zadnji glasovi v tej „simfoniji“ in „Krst“ nikakor ni umerjen „finale“: boleden vzklik je ta finale! Tu pritrjujem Celestinu, ki se na str. 56. obrača proti sestavu take simfonije; on pravi: bralec „dakako ne će osjećati „simfonije“, glas, idući neodoljivom silom iz srдца, puna ljubavi, puna ideala, nego izmučena i raztrgana životnim neskladom — gospodujućom krivdom u našem životu“. — Jedro svojega „Krst“ je Prešeren, kakor smo slišali, označil sam že v sonetu, posvečenem Matiju Čopu. „To je resignacija“, tako pravi Aškerc str. XLVII. Res! a nekaj je še treba privzeti, že prej naglašeno Prešernovo pikrost in trpkost; ¹⁾ vprav v zadnjih prepornih kiticah „Krst“ imamo očitne sledove o njej.

2. Nagli preobrat v Črtomirovem verskem prepričanju res osupne, ako pazimo le na to, da je bil včeraj še pogan, a danes se že da krstiti. Kako ostro je ta skok grajala E. Jelovšek, smo povedali že prej. Tudi Aškerc trdi na str. XLV.: „Verjetneje in dosledneje bi bilo za takega junaka, da bi si bil res sam prebodel prsi, kakor je nameraval, ko je videl, da je vse izgubljeno zanj.“ — Vse? Saj nam pove Prešeren, kaj ga še veže na življenje; in dalje: „da se je tudi Bogomila izneverila idealom (kakim?), za katere se je tako neustrašeno boril“, to ni res, in če bi bilo, tega Črtomir tedaj sploh ne bi mogel vedeti; Prešeren je prav dobro vedel, zakaj je zapisal globokomna verza: „Tak se zažene, se pozneje ustavi mladenič, Črtomir pri sebi pravi.“ Tu je junak že prestal prvo krizo. — Da Črtomir ni „brez posebnega boja prestopil k novi veri“, bomo spoznali še pozneje. — Aškerc pa je na istem mestu sam sicer zadel gonilo pri Črtomirovi odločitvi, a prisojal mu je malo pomena.

V Črtomirovi hitri izpreobrnitvi ni take nedoslednosti, kakor se to rado naglašča. Prešeren sam, ki se je moral zavedati, za kak velikanski preobrat se gre, si je zanj postavil dober temelj: Črtomir ni pogan iz prepričanja, ampak samo — kako bi rekel — iz patrijotizma ali celo konservatizma; ko se ne more več boriti za

¹⁾ Grošelj v Zborniku IV. 29 je bil na pravem potu; a teorija o Prešernovem kvietizmu se mi zdi prenagljena.

domovino, ker je ni in ni več rojakov, se tudi ne bo boril za ne-
vplivne, izmišljene bogove (prim. Aškerčevo opazko na strani XLVI.);
saj pravi dovolj določno:

„Vem, da malike in njih službo glave
služabnikov njih so na svet rodile;
v njih le spošt'val očetov sem postave.“

Na to sta opozorila že Musić na str. 178. in Murko na str. 136.
— Tudi ko sobojevnike v „Uvodu“ podžiga za boj, ne omenja z
besedico kake mržnje napram krščanstvu, ampak boriti se hoče le
proti podjarmljenju, za svobodo. —

Pogan, ki tako sodi, se gotovo lahko odreče svoji
dosedanji veri. To je negativna stran pri izpreobrnitvi; a do po-
zitivne, do sprejema nove vere je seveda še velik, večji korak.
Črtomir ga ni storil nepreudarno. Po pravilu: „Po njih delih jih
sodite“ on ugovarja, da je nova vera pač slabša nego njegova:

... zmisli ran, ki jih Valjhuna meči
so storili . . .
in mi povej, al' ni Črt najbolj jezni
njih Bog . . . ?

A velikodušni in ognjeviti odgovor duhovnikov, ki si ga je v
Prešernovih časih upal zapisati pač le kak Prešeren:

„Valjhun ravna po svoji slepi glavi,
po božji volji ne, duhovni pravi,“

ta mu skloni glavo. — S tem so odpravljene ovire in treba je še
zadnjega, samostojnega, najtežjega koraka. Tega bi
Črtomir ne bil nikdar storil, ko bi ne delovala nanj neo-
doljiva sila, ki giblje in oživlja vesoljni svet: ljubezen.
Njej se ne more trajno upirati; po hudem boju se ji vda,
a v boju je bilo razmesarjeno srce. —

1. Pred njim je stopala Bogomila, a tudi njo vodi edino
ljubezen. Prešeren se je zavedal, da leži v tem težišče cele pesmi
in končna razlaga za preobrat v Črtomirovem mišljenju; zato je zelo
obširno in z najpestrejšimi barvami oslikal Bogomilin duševni položaj,
ki je peljal do pokristjanjenja. Ko je odšel Črtomir „boj bojvat brez
upa zmage“, je morala Bogomila biti pripravljena, da ga izgubi za
vselej: padel bo v boju in konec bo vsega, na tem svetu gotovo.
Pa morda je še drugi svet? se ona vprašuje.

„Al hrepenečih src želje najslaji
ugasil vse bo zemlje hlad zelene?
Al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
kjer bi ljubeča srca se sklenile?“

Tako se vprašuje ljubeče dekle, in glej: krščanski duhovnik jo pouči,

„da bodo tamkaj božji sklepi mili
te, ki se tukaj ljubijo, sklenili.“

To ji je bila bilka, ki se je je oprijela. Na tem svetu bo združitve z ljubimcem nemogoča — si misli — edina nada je združitev na onem svetu. A ključ do nje je krst — in Bogomila se da krstiti. Toda gorjé! Z ljubljencem se njena pot le še ne more skleniti, dokler on ni kristjan . . . In o Bog, zadnji obupni boj se vrši, padel bo kot pogan — milostno

zavreči v jezi ga, moj Bog, ne hoti,

daj mu še toliko časa živeti, da se izpreobrne! Žrtvujem zanj želje najslajše, življenje ob njegovi strani, da imam nado, biti pozneje zanesljivo združena z njim; reši ga, o Bog, za to žrtev!

Bog je sprejel njeno žrtev, rešil je čudovito Črtomira, a ona mora ostati obljubi zvesta.

Prešeren je seveda vedel še bolje nego mi, da leži v tej Bogomilini žrtvi glavni moment celega dejanja; zato je, da se vidi docela jasno, kak korak je storila Bogomila, v 2. izdaji „Kresta“ (v Poezijah l. 1847.) vrinil 42. kitico („Bogu sem večno čistost obljubila . . .“), ki je v 1. izdaji l. 1836. ni. — Po vsem tem nikakor ne more biti drugače, kakor da Bogomila z vso vnemo pridobiva Črtomira za krst; le tako sme upati, da jima še kdaj zasije skupna zvezda ljubezni, in stremiti mora vprav za tem, da postane Črtomir duhovnik, ker tako, si misli, je osigurano, da ostane pravi kristjan. —

Takisto odločuje pri Črtomiru ljubezen. Ko mu Bogomila dokaj obširno pripoveduje, kako je postala kristjana, vidi on v tem edino njeno ljubezen.

„Ti gospoduj čez vero, misli, delo“

ji odgovori žarno brez obotavljanja, in ko mu duhovnik izbije glavni dvom o novi veri, pravi s preodkrito jasnostjo:

„Ljubezni vere in miru in sprave
ne branim se je vere Bogomile . . .“

V tem stavku leži ključ za umevanje celega nastopa Črtomirovega. Kar veruje Bogomila, to veruje tudi on; Bogomila mu je zdaj več nego vera! To je Črtomirova odločitev, naj bo možka ali ne, pri Črtomirovi ljubezni gotovo umljiva; ta ljubezen je edino, kar mu je ostalo na svetu.

Prešeren sam nas je opozoril z majhnim, a očitnim znakom, da nam je vsebino tako umevati. V vseh izdajah je namreč v na-

vedenem verzu beseda „Bogomila“ natisnjena razprto (izvemši Sketovo Čitanko); izprva na to nisem pazil, kakor menda pri nas sploh nihče; a takoj se mi je zasvital Prešernov namen, ko sem ob tej študiji natančno pregledal lastno Prešernovo prvo izdajo iz l. 1836., str. 29. (takisto l. 1847., str. 287.) in tudi tam našel isto posebnost. A videl sem pozneje, da je mimogrede na to opozoril že Musić v opombi na str. 178.

Črtomir je torej takoj pripravljen, da se oklene Bogomiline vere; s skoraj naivno zaljubljenostjo vpraša: „A kedaj se poročiva, ko bom krščen?“ Hudo je razočaran, ko izve, da je združitev nemogoča; gotovo bi bil vzkipel, a vmes poseže duhovnik. Njegove besede vplivajo toliko, da jim ne sledi izbruh, le trpek sarkazem: „prav praviš, da ne smem jaz upat' sreče“, potem bridka obtožba usode in naposled udarec, ki velja Bogomili: „Ne ljubiš me več! Kako tudi! Nič mikavnega nima moja usoda“ — tu je zopet dobršen kos Prešerna samega! Tako je pač vse plamtelo v Črtomiru, kakor je žarelo dolga leta v Prešernu . . .

Izvršila bi se huda katastrofa ob Črtomirovem razočaranju, gnevu in obupu; zdaj se oglasi Bogomila in njene prekrasne besede, vzete iz dna srca in globine duše, odpro Črtomiru nov raj; prijela ga je na pravem mestu: dvomil je bil o njeni ljubezni, a ona mu zatrjuje z gorečo prisrčnostjo, da ga iskreno ljubi zdaj in ga bo ljubila vedno; če ji zdaj ne verjame, odkrila se mu bo njena ljubezen onostran groba.

Ta prisrčna in vendar odločna izpoved ljubljene in ljubeče device razoroži njegov gnev in obup; tudi njega prevzame njeno vzvišeno naziranje o ljubezni. Kaj tudi naj stori nesrečni zbeganec! V vsem ga je svet varal, Bogomilo veže njena, njemu na ljubo storjena obljuba; zadnja nada mu še ostane, da se kdaj združi z Bogomilo — mari naj jo zavrže?

Težak mu je zadnji korak; iz vsake besede to spoznamo. „Molče“ ji da desnico . . ., molče se da tudi krstiti; kaj leži vse v tem molku — tragedija človeškega srca! Kako je pač bilo Črtomiru v prsih! Prav tako kakor Prešernu, ki je tudi molče nosil v prsih ali pekel ali nebo! — Pa še dalje: ob zadnji kitici v Krstu, le na videz mirni in pomirljivi, se nam kar krči srce; tisti kratki, pretrgani stavki se glase kakor potrgane strune; vsak stavek kakor udarec — struna počí! vsaka misel ostra kakor kraguljev kljun! Ne samo kos Prešerna, ampak cel Prešeren: tudi njemu so razlagali sveta pisma, prosta zmote vsake, tudi njemu

so umrli v prsih nekdanji upi, tudi on je šel med rojake Slovence preganjat zmot oblake in — svoje „Bogomile“ več ni videl na svetu...

Zdaj pa recite, da se je Črtomir vdal brez posebnih duševnih bojev, in kdor more, naj verjame dobesedno tistemu Prešernovemu pismu — jaz mu ne morem verjeti. 557

III. Bogomila — Atala?

L. 1903. je dr. Jož. Debevec v „Domu in Svetu“ 545 id. objavil zanimivo študijo, v kateri opozarja na možne prednice Bogomile v „Krstu“; prva mu je Virginija v Bernardin de Saint Pierrejevi slavni povesti „Pavel in Virginija“ (Paul et Virginie), ki je izšla l. 1788. in v kratkem postala svetovno znana; druga je Atala, junakinja v Chateaubriandovi povesti „Atala, ou les amours de deux sauvages dans le desert“, ki je izšla l. 1801. in na mah dosegla velikanski uspeh na Francoskem in v inozemstvu.

Da bi si bil Prešeren izbral naravnost kak vzorec, na to pri njem kar od kraja ni misliti; sličnosti, odsevi — slučajni ali neslučajni — pa so vsekdar mogoči. Tudi dr. Debevec je svoj sklepni rezultat izvajal s primerno previdnostjo, češ (str. 610.): „To so točke, ki po moji misli z večjo ali manjšo verjetnostjo kažejo, da značaj Bogomile nek oliko spominja na Atalo (in Virginijo). Podobnosti so nekatere, razlik je pa toliko, da se mora podoba Prešernove Bogomile imenovati popolnoma samostalna, individualna. Contraria iuxta se posita magis clarescunt.“ — To in toliko stoji z majhno izjemo, ki jo bomo takoj omenili.

Nekaj mi je pri tem vprašanju vedno brnelo po glavi in mi ni dalo miru, dokler nisem šel na delo.

Začel sem z Virginijo. Dotično povest lahko vsakdo čita v Antona Umka prevodu, ki je izšel v Letopisu Matice Slov. za l. 1872. in 1873., str. 210.—275.; a vsakdo se bo z menoj po prvem branju prepričal, da nima cela povest s „Krstom“ prav nič opraviti in zlasti, da Virginija v prav nobenem oziru ne spominja na Bogomilo. Pavel in Virginija sta iz krščanske rodbine in od rojstva vzorno krščanski vzgojena in niti on niti ona se ne odpovesta ljubezni. Virginija se je prav zato peljala k Pavlu, da bi se vzela, a je utonila, ker se — ne moremo drugače reči — iz nespametne in pregrešne sramežljivosti ni hotela toliko sleči, da bi jo mogel rešiti pošten mornar. Pavel pa njene smrti ni prebolel; umrl je čez dva meseca. — To pač zadostuje. — O Virginiji kot prednici Bogomilini ni treba več

raziskovati; tudi dr. Debevec jo je v gornjem citatu stavil v oklepaj, a bi bil lahko vse, kar se nje tiče, izpustil.

Nekaj drugače je z Atalo. Prvič se mi zdi prav verjetno, da je Prešeren poznal Chateaubriandovo „Atalo“. Do tega sklepa sem prišel takole: zanimalo me je, ali se nahajajo kaki sledovi o Chateaubriandovi „Atali“ v prehodni dobi našega slovstva od l. 1830.—1860.; da ne bom iskal zastonj, sem sklepal iz Debevčeve opazke na str. 606.: „da so se res tudi slov. duhovni zanimali za Chateaubrianda, dokazuje prevod njegove Atale, ki ga je napravil M. Verne in objavil v Novicah l. 1858., str. 240.—270. Cf. dr. Glaser, Zg. slov. slovstva, III. 64.“ — Kak je ta prevod? sem se vprašal. Pogledam v dotične „Novice“, brskam — a prevoda Atale ni niti na omenjenih straneh niti kje drugje v onem letniku; le neki potopis Vernetov se nahaja tam. Glaser res navaja na onem mestu ta zvezek „Novic“; odkod je on dobil napačni citat, ne vem. Tudi se mi ni zdelo vredno, stvar zasledovati, ker sem slučajno sam našel starejši prevod „Atale“: v IV. tečaju Einšpielerjevega „Prijetla, časopisa za šolo in dom“ iz l. 1855. (v Celovcu), se namreč nahaja prevod: „Atala ali ljubezen dveh divjih v puščavi (od Chateaubrianda)“. Kdo je prelagatelj, ne vem, a prevod je natančen in popoln od „Uvoda“ do zadnje vrstice; o tem sem se prepričal, primerjajoč ga z izvirnikom. — Naše občinstvo se je torej brezdvomno zanimalo v onih časih za „Atalo“.

Pa Prešeren? Kako bi se dalo kaj dokazati? Pregledal sem zapuščinski akt Prešernov; tam je naštetih dokaj knjig, ki so bile Prešernova lastnina, v raznih jezikih, tudi nekaj francoskih; „Atale“ ni med njimi. — Prišla mi je na misel ultima ratio: ljubljanska licealna knjižnica. In glejte iznenadenja! Tam se hrani nevezana knjižica iz l. 1833. (torej tri leta pred prvo izdajo „Krst“) z naslovom: „Atala und lex Aventures du dernier Abencerage“, druga izdaja (prva izdaja je bila izšla leto prej). V knjižici je francoski tekst Atale z nemškimi slovniškimi opazkami in s francosko-nemškim slovarčkom.

Iz te knjižice se sme sklepati, da so okrog l. 1833. v Ljubljani čitali „Atalo“, in skoraj brezdvomno je, da je kako tako knjigo imel tudi Prešeren v rokah; knjižničar Kastelic ga je lahko opozoril nanjo. Mogoče pa je tudi, da je Prešeren bral Chateaubrianda že pred tem letom.

Toliko, mislim, stoji; več pa ne! Nemogoče pa je, kar trdi Debevec na strani 606., povsem neskladno z zgoraj navedenimi

sklepnimi besedami, namreč: „Ker ne moremo v srcu našega pesnika iskati navdušenja za cvet krščanskega življenja (t. j. devištva), se nam zdi, da mu ne delamo krivice, ako domnevamo, da ga je vzpodbudil kak zunanji vpliv k tej vzvišeni ideji. In to je bil najbrže Chateaubriand, ki je to idejo s pesniškim sijajem ožaril v svoji Atali in ki je potem tako krasno pisal o lepoti vednega devištva“ — Nalašč pa se ne oziram na trditev, „da je bil ubogi Prešeren v velikih škripicah“, išoč verske snovi, da bi potolažil duhovščino . . .

Da ostanemo najprej pri vsebini: niti Bogomila niti Črtomir se ne zavzemata za devištvo samo kot tako; to in „večno blaženstvo v nebesih“ (Debev. 607) jima je izrecno le sredstvo za poznejšo združitev! Na to se naj ne pozabi; mislim, da je tudi tako naziranje, naj bo v jedru egoizem — za bivša pogana dovolj visoko.

Nadalje: Atala bi bila kaj slaba zastopnica devištva in nevreden vzor za Bogomilo. Atala je strastno indijansko dekle, ki bi se najraje kar oklenilo svojega ljubljene Šakte; toda ne sme se, ker jo je mati zaobljubila večnemu devištvu in se ona čuti vezano s to obljubo. Pa ta obljuba devištva je dekletu neznosno breme: kaj pravi sama na enem mestu? Tole: „O mati, mati, kaj ste storili? Joj meni, zakaj ne morem s teboj (t. j. z ljubim) bežati? Nesrečno je bilo krilo matere tvoje, o Atala. Zakaj me niste vrgli v vodo krokodilom v žrelo?“ — Tako devištvo naj bi služilo Prešernu za vzor „navdušenja za cvet krščanskega življenja?“ — Ko sta zaljubljenca ubežala, je tudi Šakta večkrat opazil, kako ga je strastno gledala Atala in se potem obrnila proti nebu; in sama mu prizna: „Včeraj še, ljubček moj, sem se, dotaknivši se te, tresla po vsem životu.“

Vendar obljuba jo veže; ker ji noče postati nezvesta, se zastrupi. Prepozno ji odpre blag puščavnik oči, rekoč, da taka obljuba ni obvezna, in zastonj obtožujoč njeno mater in njenega svetovalca, nekega misijonarja, ki je bil pregovoril mater, da je zaobljubila hčer. (To je tudi v Debevčevi razpravi prav presojeno.) — Kako nadalje razpravlja puščavnik o zakonskem življenju, o tem je bolje molčati.

Taka Atala ne more biti v nobenem oziru prednica Bogomile.

Edino, kar se zлага s „Krstom“, je prošnja umirajoče Atale do Šakte: „Ako me ljubiš, daj se v krščanski veri poučiti, katera edina naju more večno združiti.“ — Seveda tudi te popolnoma v duhu krščanstva izrečene prošnje Prešernu ni bilo treba iskati šele [pri Atali!

Prednica za Bogomilo in vzor, na katerega se je mogel Prešeren opirati, mu je bil bližji; ni bilo treba iti k Francozom, bližji je bil Kollár. V večkrat navedenem pismu pravi Prešeren malo niže sam: „Wir bleiben noch immer in dem Zustande, in welchem uns die Kollarische Muse gefunden hat“, — v Kollárjevi „Slávy dcera“ se nahajajo direktne vzporednosti za „Krst“ in ves njen milieu je moral Prešernu tudi vse drugače prijati nego napol „indijanerica“ Chateaubriandova, često prav vsiljivo preprežena s kultom Rousseaujeve pristnosti. — Kakor tolaži Bogomila Črtomira s trajno ljubeznijo onostran groba, tako govori Slavina hči „Mina“ v „Slávy dcera“ v slavnem sonetu:

„Znáš li kraj ten, ony raje věčné“ itd.

ki se končuje:

„Kde choť, sestra, jedno znamena:
tam sem tvá, a ty můj, po vše věky.“

Kollár postane višji svečenik matere Slave; mazilila ga je Mina: Bogomila prosi Črtomira, naj postane duhovnik, tudi on bo svečenik matere Slave. (Glej več o tem: Ilesič „Preš. in slov.“ str. 11.—12. in deloma Murko str. 136.) — Pa i tu moremo pozitivno le trditi: Prešeren je dobro poznal Kollárjevo slavno pesnitev. Resnici blizu pa je tudi tale splošni zaključek: Valvasor in Kollár sta dala Prešernu zunanji okvir za „Krst“, a srčno kri je žrtvoval sam¹⁾; vzcvetla je njegova pesem iz romantike, a ni ostala modra in medla cvetlica romantike, ampak se je razcvetla v gorkoti njegovega srca — učeno bi rekli: subjektivizma — v žlahtno rdečo vrtnico.

¹⁾ Da je pri Bogomili mislil Prešeren prav konkretno na svojo „Julijo“, se da, zdi se mi, celo objektivno sklepati iz soneta: „Sanjalo se mi je, da v svetem raji bila sva srečna tam brez zapopadka“. Ta sonet je bil natisnjen sicer šele leta 1847., a ni dvoma, da je spesnjen že davno prej (prim. Korš LXIII.) kot neke vrste epilog k „Sonetnemu vencu“ najbrže pred „Krstom“. Ako je to res, potem je glavna ideja v „Krstu“ celo originalno Prešernova; a v sonetu je le mirno akademično postavil slučaj, da je z ljubico združen na onem svetu, v „Krstu“ pa se je bilo treba oprijeti edino te nade. — Med tem se je pač bila usoda njegove ljubezni odločila! — Glej moj članek „O Prešernovi ljubezni“.

Poezija.

Prišel je klic od kdovekje
in kdovekam in kdovekod
hitel naprej je večno pot:
kot pade tih spomin v srcé,
kot vel se list spusti v tolmun —
v dom mojih koprnečih strun
prišlo si, kraljevsko gorjé! . . .

Vladimir.

Pred Prešernovim spomenikom.

Kako strme oči
kot žive, ognjene strele
tja v spomenik —
roke mlade, razcvele
in stare, vele —
vse so nosile darove
na žrtvenik . . .

In zdaj stoji
ženij pred njimi —
stoji in molči . . .

In ko bi izpregovoril —
kaj bi ti narod storil,
kam skril bi obraz?

— Kje so moji sinovi?
Rekel bi jaz:
„Glej, narod tu
umira sramu —
in mi, in mi, oče
umiramo od gladu!“ . . .’

Griše.

Satura.

Spisal L. Pintar.

od tem naslovom sem združil nekaj književnih drobtinic; deloma novih razlag za Prešerna, deloma starih, ki jih treba nekoliko popraviti. Naslov za ta različni drobiž spada v vrsto onih eksotičnih naslovov za tako drobnjavo, kot so n. pr. pêle-mêle, mixtum compositum, miscellanea i. t. d., vendar se mi zdi to ime dovolj uveljavljeno, da mi ga ni treba šele opravičevati, četudi v naslednjih razpravah ne nameravam pobirati stopinj za starorimskimi satiriki, ampak hočem, kakor mi ravno pride na vrsto, objaviti samo nekaj komentarnih opomb. —

V Ljubljanskem Zvonu (IX, 441) sem bil izpregovoril o Prešernovem sršenu na Stanka Vraza in sem trdil, da se izraz „Narobe-Katon“ nanaša — ne na starejšega Katona s priimkom Censorius, ampak na mlajšega s priimkom Uticensis; sklepal sem pa to iz te okolnosti, ker more pri Prešernu navedeni citat iz Lukanovih Farzalij (I, 128) „victrix causa diis placuit, sed victa Catoni“ imeti edino le Utičana v mislih. Na 511. strani istega letnika se je nato oglasil g. Fekonja s protestom, češ, da ni bil on prvi, ki je obračal Prešernovega Narobe-Katona na starega Katona, karavca ali strogosodca, nego da je storil to že pred njim hrvaški pisatelj Zahar v „Viencu“ (III, 43).

Da dobe tudi zastopniki starejše razlage Prešernovega epigrama na Stanka Vraza svoje zadostilo, izraz „Narobe-Katon“ pa svoje popolnejše pojasnilo, primoran sem svojo prejšnjo razlago (Lj. Zv. IX, 441) deloma revocirati, kajti izraz „Narobe-Katon“ je bil izumljen že za dobe starejšega Katona, a Prešeren ga je rabil, kakor iz Lukanovih Farzalij pritegnjeni citat dokazuje, tudi glede mlajšega. — Ali pa bi morali stvar zasukati ter reči: Prešeren je Lukanov izrek, veljaven za dobo državljanske vojske med Pompejem in Cezarjem, oziroma za dobo mlajšega Katona, s stališča historično-političnega premaknil na stališče kulturno-nacijonalno, češ kakor da je veljaven za dobo starejšega Katona in da je pod „causa victrix“ razumevati prodirajoči vpliv tuje (grške) kulture, a pod „causa victa“ zanemarjeno starorimsko skromnost in poštenost. Na vsak način

imamo v Prešernovem epigramu kontaminacijo dveh različnih momentov, enega iz dobe starejšega, a enega iz dobe mlajšega Katona.

Da je bil nadevek „Narobe-Katon“ izumljen že za dobo starejšega Katona, izpričuje nam Plutarh v životopisu *Κάτων ὁ πρῶτος* (19, 5). Govoreč o Katonovi skromnosti, pravi Plutarh približno tako-le: „Posmehoval se je tistim, ki so se veselili počesčenja s kipi in sohami in podobami, ter je rekal, da te vrste ljudje ne opazijo, da so ponosni le na izdelke bronolivcev, kamenosekov in slikarjev, najlepše podobe njega (t. j. Katona) pa da nosijo sodržavljeni v svojih srcih. In ko so nekateri z začudenjem vpraševali, kako da poleg mnogih neznatnih mož, katerim so postavili Rimljani kipe in spomenike, on nobenega nima, tedaj je odgovarjal: „Ljubše mi je, da vprašujejo, zakaj da mi spomenika niso postavili, nego da bi začudeno vpraševali, zakaj da ga so“. — Sploh je bil mnenja, da se dober državljani ne sme pustiti hvaliti, razen če se to zgodi splošnosti na korist. In vendar ni nihče samega sebe toliko hvalil kakor on, ko pravi na primer, da taki, ki v življenju kaj zagreše, pa jih ljudje zaradi tega grajajo, navadno odgovarjajo, da je krivično grajati jih, češ, saj niso Katoni, — ali pa, ko pravi, da take, ki nerodno in okorno skušajo posnemati nekatera njegova dejanja, imenujejo **Narobe-Katone** (*τοὺς ἕνια μιμῆσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων οὐκ ἐμμελῶς ἐπιχειροῦντας ἐπαριστέρους καλεῖσθαι Κάτωνας*).“ —

Prešernov epigram na Stanka Vraza razlagati nam je vzajemno z epigramoma „Daničarjem“ in „Bahači . . .“, s sonetom „Ne bod' mo šalobarde!“ in s tretjo kitico „Krsta“.

Kaj je moralo tedaj pravega rodoljuba boleti? — Slovenstva stebri porušeni! domača šega zanemarjena! domača beseda prezirana! tujec se ošabno šopiri na slovenskih tleh! Toda ti, Črtomir, da si zaceliš to skelečo rano zaničevanja in preziranja, ne boš si vzel za vzornika Katona, ki s svojim obupom in smrtjo ni nič koristil republik, ti si ne boš jemal življenja v slepi veri, ti ne boš skušal oteti svojega junaštva s samomorom — — pokopavši visokoleteče misli, a v svesti, da si storil vse, kar si kot mož mogel storiti, da rešiš stari narodni običaj, da otmeš propada vero in šege očetov, se boš modro prilagodil novim razmeram ter tudi v teh skušal po svoji moči koristiti svojim rojakom. — —

Spominjam se, da so svoj čas deklamatorji zadnja dva verza tretje Krstove kitice kaj radi govorili z vprašalno intonacijo namesto

z določno trdilno — ne pomislivši, da je „Al ne boš posnel Katona?“ vprav enako pozivu „Pojdi in posnemi ga!“ — — Kaj da je pesnik hotel s svojim zaupnim vzklikom izraziti, nam je jasno označil s končnim klicajem (!), namreč: „Ti, Črtomir, si ne boš vzel Utičana za vzgled!“ Delo ti bodi smoter, ne obup, kajti tudi v obupnih položajih narod potrebuje voditeljev, t. j. kakor v hrupnem boju vojskovođov, tako po izgubljeni bitki treznih tolažiteljev in učiteljev. —

V dotičnem stavku al' ni vprašalnica, nego marveč adverzativna členica (= toda, $\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}$). Taka mislim, da je pravilna razlaga tretje kitice v „Krstu“.

Preidimo zdaj k epigramom, oziroma k Prešernovim nazorom, ki jih je imel o razmerju slovenstva do ilirstva. V prosti domači besedi, ki je vselej bila, je in vedno bo najtrdnjša vez in najživejša občilo med narodom in njega voditelji — v tej domači besedi zastaviti pero ter buditi rod majke Slave iz narodnega dremeža, Slovence vzdramiti k narodni zavesti, pospeševati literarni razvoj slovenščine, da bi mogel tudi ta najmanjši rod slovanski dostojno in častno nastopiti v zboru slovanskih rodov — to je smatral Prešeren za nalogo pravega domorodca. Oklesati in obdelati en sam kamen za slovanski dom mu je bilo važnejše, nego pa najprej začeti mešati malto slovanske vzajemnosti. Kaj bo bratu brat, mlahav in sušičen? Kaj bo v svežnju palic šiba, suha in trhla? Vsakdo naj samozavestno brani svoje ter naj gleda, da obdrži, kar ima. To naj goji in pospešuje: okrepljenje delov okrepi celoto. — Zaveden Slovenec utegne biti tudi zaveden Slovan! (*Natura saltum non dat!*) Tako je sodil ne-fantast Prešeren, „des Slawenthums aufrichtiger Freund“. — Prešernu se je zdelo najpotrebneje, da zaneti iskro slovenske samozavesti, da osveži koreninice narodne zavednosti, a to z vzgajanjem domačega narečja. On je sodil, da bi sprejem ilirščine za naš književni jezik še hitreje izpodlezel slovenščino v narodu in da bi se še rapidneje začele krčiti meje slovenskega ozemlja, če bi se z nenaravno oktroiranim književnim jezikom odcepili jakozvani/izobraženi sloji od mase prostega naroda; zdelo se mu je, da bi to provzročilo babilonsko zmešnjavo v naših vrstah, če bi se vsi Slovenci uvrstili med Gajeve literarne janičarje — in zato je obsojal Vrazov prestop k ilirizmu. —

Povod Prešernovemu sršenu pa je dalo Vrazovo pismo z dne 15. decembra 1840, v katerem Vraz, malodušno sodeč o slovenstvu, podvomeva, da je li sploh mogoče, da bi si izolirano slovenstvo opomoglo, v katerem toži, da slovensko pisateljvanje niti

toliko ne more donašati, da bi mogel pisatelj poleg rednega poravnavanja tiskarskih stroškov od dohodkov svojega pisateljjevanja pošteno in dostojno živeti. Prešerna, ki je imel o pisateljski nalogi nekoliko idealnejše misli, je ta skoraj banavzna izjava, kakor da bi bil pisateljjevanju edini glavni smoter, da svojega moža dobro redi, tako zbodla, da je svoji nevolji duška dal v izrazu „lakota slave, blaga“ (oziroma „lakota dnarja, časti“). — Parafraza njegovega epigrama pa bi bila sledeča: Slovenski rod, ker manjši od drugih slovanskih rodov, je kajpada manj čislán in vpoštovan (za „psa Slave“ ga menda smatrajo Vrazi in Kollarji — pravi z gorjupim sarkazmom v „Bahačih“), pisarji bi pa radi hitro zasloveli in z dohodki pisateljjevanja zabogateli in to jih vleče v mogočnejši tabor drugih plemen. Slavohlepnost je po zmyslu Prešernovega sršena zapeljala tudi Vraza, da je izpod slovenskega prapora uskočil pod barjak ilirski — kajti pri Slovencih ni bilo zaradi njih maloštevilnosti ni slave ni bogastva na dogledu. —

Prešernov citat iz Lukanovih Farzaliij vzemimo gnomsko: češ, bogovi se odločijo vselej za zmagovite razmere, oni so na strani zmage, oni naklonijo zmago — po geslu „fortes fortuna adjuvat strenuosque dii“, katonski značaji pa vztrajajo na strani podlegle težnje, če so jo bili za pravo spoznali, tudi tedaj še, ko že vidijo, da je vse izgubljeno; po porazu šele obupajo, dočim so se poprej z vso silo borili, premagani se šele uklonijo — toda ne zmagalcu s tem, da bi se izneverili prvotnim načelom, ampak samo trdi usodi s tem, da se umaknejo s prizorišča, češ, med te razmere ne sodimo mi. — In kaj je Narobe-Katon? Nasprotje od pravega Katona! Rob je (kakor opak) zadnja stran kakega predmeta (äbichte Seite, Kehreseite). Kar je odspredej (na pravo stran ali na lice) gladko, svetlo in lično, je včasi odzadaj (t. j. na robe ali na opak) grapavo, kosmato in brez lika. Prislovna sestava „narobe“ se pa pogosto namesto pridevnika „naroben“ rabi sama pridevno, n. pr. narobe svet (verkehrte Welt), tako je tedaj „Narobe-Katon“ (perversus Cato) = nepravi, samo navidezni Katon. Katon se je uklonil in odnehal od zdušnega odpora proti Cezarju, oziroma od vztrajnega boja za republiko, šele, ko se je videl popolnoma osamljenega, ko je opazil gadno needinost, nizkotno sebičnost in slabotno malodušnost Utičanov dokler pa je imel količkaj upanja, je vztrajal, delal, bodril in svaril. — Vraz pa je bil kot uskok Narobe-Katon, ker je prehitro obupal ter zapustil poprišče slovenskega narodnega dela. Urodila

bi slovenska reč, da se majki Sloveniji ne izneverjajo lastni nje sinovi hiteči za utopijami!

Naglašanje nasprotja med prav' in narobé, med pristnim in ponarejenim, med bistvom in videzom je sploh Prešernu jako priljubljeno. N. pr. „Kako bi neki prave pel Levičnik!“ — Kopitar mu je bil „nápačen očitar“ (ein unberufener Glossenmacher) in Valjahunov verski fanatizem in strastna njega krvoločnost je v nasprotju s pravo duhovno božjo voljo (Prim. Zbornik IV. 173.). Vprašati bi se celo dalo, ali ni morda bila prvotno v verzu „Da ljúbit' mor'mo se, prav' uk njegovi“ besedica „pravi“ (ne glagol, = sagt, lehrt), marveč pridevnik s pomenom „je njegov pravi nauk“ t. j. pristni, pravi, nepokvarjeni Kristusov nauk (die echte christliche Lehre). „Kar znal, je vedno môlil 'z misli prave“ (ne s hlinjenim pobožnjaštvom). — „Ljubezni prave ne pozná, kdor meni, da vgasniti jo more sreče jeza.“ — Črtomir „izkazal se je korenine prave“ (ne potvorjenca) i. t. d. —

Katon in Črtomir sta si v nasprotju: pri prvem opazujemo trdovratno vztrajanje pri načelih (to ga žene v smrt!), pri drugem vidimo modro resignacijo in z izpremembo razmer soglasno izpremembo načel, samo da se uveljavi glavno načelo, namreč: otimati brate in preganjati zmot oblake! — Katon in Vraz sta si pa navidezno podobna (v istini ne!) — Katon se navdušuje za staro republikanstvo, Vraz za ilirstvo, toda navdušenje prvega je nesebično in požrtvovalno, pri drugem pa odločujejo sebični nagibi, dobičkolovstvo in slavohlepnost. — —

Spomin.

Samó majhen spomin si mi dala,
samó en hladen pogled,
ah, hladen tako in mrzel,
da pustil v srcu je sled.

A sled se ogrel je in vnel je
in tli sedaj in gori
in tiho skeli in peče
vse dni in noči . . .

Roman Romanov.

Splošni pregled

Odkritje Prešernovega spomenika. Dne 10. t. m. se odkrije ob udeležbi zastopnikov raznih slovanskih narodov na enem izmed najlepših prostorov našega stolnega mesta, bele Ljubljane, Prešernov spomenik. Pomembnejšega slavlja še ni doživel slovanski narod, veselejšega dne še ni videlo središče Slovencev! Kakor mameč sen se nam zdi vse to! Ondi, kjer pred kratkim še ni bilo mesta govorič, v kateri je pesnil Prešeren svoje nesmrtno umotvore, se odkrije dostojen spomenik njemu, ki ga lastni rojaki tako dolgo niso hoteli poznati! Z odkritjem Prešernovega spomenika se začenja nova epoha v naši zgodovini, z odkritjem Prešernovega spomenika šele dokažemo Slovenci pred svetom, da smo narod!

„Vremena bodo Kranjcem se zjasnila, jim mišje zvezde kakor zdaj sijale!“ Kolikokrat smo ponavljali te proroške besede, ne da bi bili pojмили velike ljubezni, ki jih je prevevala, ne da bi bili črpali iz njih tolažbe v dnevih obupa; kolikokrat smo ponavljali te besede mehanično in — ne da bi jim bili verjeli! In zdaj — ali ni videti, kakor bi se svitalo za gorami, kakor bi se hotele uresničiti sladke sanje pesnika-proroka? Dosti nas čaka še dela, toda ob ponosnem spomeniku našega pesnika prvaka mora navdati ponos vsako slovensko srce, v hipu, ko se razstre zagrinjalo nad Prešernovo podobo, mora biti konec naše hlapčevske narave, v hipu, ko se nam nasmehlja nasproti ljubeznivo Prešernovo lice, mora prešiniti prsi vsakega Slovenca, vsake Slovenke zavest, da nismo več tisti mali, neznačni, toliko zaničevani narodič, da smo temveč vreden član v vrsti kulturnih narodov, narod zmožen in sposoben, da doseže navišje! . . .

Narod, ki je dal človeštvu Prešerna, je vreden, da živi!

A da se polasti najširših slojev našega ljudstva oni zdravi ponos, ki je prvi pogoj za obstanek vsakega naroda, ponos, iz katerega naj zajema moči v vednem boju za obstanek, treba da prodere do najsrajnejših mej naše domovine, prodere v vsako slovensko srce prepričanje o velikosti našega Prešerna! V tem pogledu morajo nehati vse dvojbe! Vem, kaj moti še dandanes mnoge: drobna knjižica! Ali ker primerjamo Slovenci že tako radi, pa primerjajmo! Je li naš Prešeren res tako majhen poleg velikega Goetheja, največjega nemškega lirika? Majhno je res število Prešernovih poezij proti debeli knjigi Goethejevih liričnih pesnitev — tu govorimo sploh le o Goetheju kot liriku — toda če primerjamo, izbiramo in naposled vprašamo: je li število onih Goethejevih pesmi, ki bi se mogle meriti po tehtovitosti in umetniški vrednosti s Prešernovimi, večje od števila Prešernovih pesmi, moramo reči z lahkim srcem: ne! In drugi veliki lirik nemški — Heine! V nečem sta si slična Heine in Prešeren — v tem, da bi človek oba vedno in vedno čital. Toda kolikokrat nahajamo v Heinejevih poezijah tisto iskanje po efektu, ki se ne da spraviti v skladje s pravo umetnostjo, kolikokrat učinkuje pri njem zgolj — poenta, dočim sega Prešeren vselej globoko v srce! Ne pretiravamo, ako trdimo: Malo je pesnikov v svetovni literaturi, ki bi bili tako prepojili vsako besedo, ki so jo zapisali, s svojo srčno krvjo kakor naš Prešeren, malo, ki bi bili znali spraviti vselej v tako popo lno skladje vsebino in obliko! In zato je vsaka Prešernova pesem velik umotvor in zato je naš Prešeren velik pesnik in slava, ki mu jo glasimo, vseskozi opravičena! Ko zdrsne platno, ko se ozremo zadivljeni v lepo delo umetnika-kiparja, smemo vzklikniti s srčno zadovoljnostjo vsak zase: Krasen je

spomenik, ki smo ga postavili našemu Prešernu, a zaslužil je še krasnejšega!... — Še nekaj je, kar nekaterim morda kali veselje — nekateri ne morejo pozabiti, da Prešeren ni krenil na pot, na katero je krenil Stanko Vraz. Lepa, hvale vredna je bila misel, ki je zavedla Vraza, da se je poprijel ilirščine, lepa je sploh misel jugoslovanske jezikovne združitve, jezikovno edinstvo Jugoslovanov je vzor, ki nam vsem nikdar ne sme izginiti iz vida, mi vsi moramo vedno in vedno stremiti za tem, da se uresniči! Toda treba je tudi enkrat definitivno rešiti vprašanje, ali je Prešeren res kaj zakrivil, ali je res oškodoval slovanstvo in posebej slovenstvo, ker je pisal v jeziku, ki ga je bila naučila mati? Ali je bil Prešeren res mož, ki ni umel velikega trenutka? Ne in ne! Kajti če bi bilo v njegovem času vprašanje napominjane združitve res že dozorelo, potem bi se bila izvršila tudi preko njega, saj so ga poznali in čislali le nekateri posamezniki, saj sta se moč in vpliv njegovih poezij pokazala šele, ko njega že davno ni bilo več med živimi! Če bi bila združitve v tistem času možna, potem bi bila zadostovala navdušenost in zgled Stanka Vraza in njegovih somišljenikov! Da se oni lepi namen ni izpolnil, je jasen dokaz, da pogojev za to tistikrat še ni bilo!

A kaj bi bila posledica, če bi se bil dal Prešeren pogovoriti, če bi bil torej storil to, česar bi po misli nekaterih v interesu jugoslovanstva ne bil smel opustiti? Pač to, da bi mi ne imeli Prešerna, a Jugoslovani ne tako velikega pesnika, kakor ga imajo zdaj, kajti Prešernove pesmi so se dale peti samo v tem jeziku, v katerem jih je zapel!

Ko bi bil pa Prešeren imel res dovolj vpliva in bi bil potegnil vsaj edanjo inteligenco za seboj, bi bila njegova pridružitve Stanku Vrazu pomenila po našem prepričanju za slovenski narod vprav katastrofo! Tako hipne jezikovne združitve so možne samo tam, kjer deluje njim v prilog vladni aparat, a pri nas je vladni aparat, kakor zdaj, tako in še bolj tedaj samo germanizoval in nič drugega nego germanizoval! Naše ljudstvo, ločeno po jeziku od svoje inteligence, bi bilo kakor čreda brez pastirja in prepričani smo, da bi bili vsi neprijatelji slovanstva porabili to priliko z ono spretnostjo, ki so jo v takih stvareh že tolikokrat in tolikokrat dokazali. Saj vemo, da vsled takega zavratnega delovanja Kranjec ni hotel biti Slovenec, še manj pa Hrvat, da Štajerec ni hotel vedeti nič o Kranjcu niti Kranjec o Štajercu in da je Štajercu, Kranjcu in Korošču imponirala le še veličina vedno proslavljane Germanije. Če je našemu ljudstvu po nekaterih krajih še dandanes tako težko pregnati zmoto, da je častno biti samo Nемец, kako lahko bi se bilo v takih okoliščinah — ko ne bi bilo razumelo jezika svoje inteligence, svojih prijateljev, jezika tistih, ki so ga edino ljubili — popolnoma odtujilo samo sebi ter se dalo iznenaroditi! Vse to je pač gotovo uvideval Prešeren! Po našem mnenju je šteti Prešernu ~~veliko~~ zaslug, da se ni dal omamiti sirenskimi glasovi, je ostal temveč v hipu največje nevarnosti zvest svojemu malemu narodu! Vsako delo, započeto o nepravem času, mora končati z neuspehom! A to, kar ni bilo možno v Prešernovem času, je možno morda sedaj! Podajmo si ob znožju njegovega spomenika v trdno zvezo roko! Prešernov spomenik naj bo temeljni kamen jugoslovanskega zedinjenja! Tudi zdaj se ne da izvršiti stvar kar na mah, tudi zdaj je treba previdnosti, preudarnosti. Le polagoma se bo dal doseči vzvišeni cilj! Nobeno izmed prizadetih plemen se ne sme ovirati pri tem v njegovem kulturnem razvoju, ker bi to škodilo njemu in celokupnosti! Skoro nevidno se mora vršiti to zblíževanje, a s trajno doslednostjo! Saj ves proces je že v dobrem tiru! Faktično je hrvatsko-srbska literatura že last Slovencev, kakor je slovenska

last Srba in Hrvata! Kdo bi mogel tajiti, da se razumemo? Treba je le, da ne prepuščamo tega zблиževanja golemu slučaju, da se temveč zблиžujemo po gotovih načelih in z večjo intenzivnostjo nego doslej. Resno hoteti je treba, za vse drugo poskrbi naravni tek stvari! . . .

In kadar bo dosežen oni cilj, tedaj bodo izpolnjene — o tem smemo biti prepričani — tudi želje našega Prešerna, kateremu je veselja drhtelo srce ob misli, da „največ sveta otrokom sliši Slave“! Prešeren naj bi ne bil velik Slovan?! Kaka zmeta! Nikogar naj ne motijo malenkosti! Ob razkritju njegovega spomenika mislimo samo na njegove velike zasluge, mislimo na to, da bi brez Prešernovih poezij ne bilo vse naše novejšje, tako lepo procvitajoče literature, da bi brez Prešernovih poezij bil naš jezik morda še vedno jezik hlapcev in služkinj! Da nas vpoštevajo tudi tuji narodi, da je slovensko ime danes znano vsemu kulturnemu svetu, za to imamo zahvaliti v prvi vrsti njegov genij.

Niti najmanjši dvom naj se ne dotakne ta dan Prešernovega spomina; ne ena kaplja grenkobe naj se ne primeša velikemu veselju; iz samih pobožnih src, iz samih čistih duš se glási ta dan proti nebu: Slava, slava, slava velikemu Prešernu!

† **Dr. Gregorij Krek.** Neusmiljeno kosi med nami zadnje čase smrtna kosa! Komaj smo izročili materi zemlji zemske ostanke našega nepozabnega Trdine, že si je izbrala bela žena drugo žrtev. Dne 2. avgusta ob 6. uri zjutraj je zatisnil po daljši bolezní oči eden najslavnejših naših mož, dvorni svetnik in emer. vseučiliški profesor, dr. Gregorij Krek, v starosti 65 let. Smrt ga je doletela v Gradcu, tam, kjer je delal dolgo vrst let kot učenjak v proslavo svojega naroda, tam, kjer je dosegel najlepše svoje uspehe na znanstvenm polju, tam, kjer je v neugodnih razmerah neizmerno mnogo koristil slovenskemu življu, skrbeč kot dober oče za slovensko in slovansko dijaštvo. Prepeljali so ga bili tjakaj v sanatorij, kjer pa ni bilo zanj več pomoči.

Rajnik je bil rojen dne 8. marca leta 1840. v Čateni pri Javorju na Gorenjskem. Gimnazijske študije je dovršil l. 1860. v Ljubljani, na kar se je vpisal na Dunaju v modroslovsko fakulteto. Modroslovške študije je končal l. 1864. Istega leta je napravil tudi doktorat, l. 1865. pa je prestal profesorski izpit. Kmalu nato je dobil službo na realki v Gradcu, kjer se je 1867. l. habilitiral kot privaten docent za slovanske jezike in slovansko slovstvo na tamošnjem vseučilišču. Meseca marca l. 1871. je bil imenovan za izrednega profesorja slovanske filologije, 6. maja 1874. l. pa za rednega profesorja. Leta 1902. je stopil v pokoj in se preselil v Ljubljano, kamor ga je gnalo njegovo domoljubno srce. Žal, da tam ni našel one ljubezni, ki je je bil vreden in ki jo je sam nosil v svojih prsih! Bilo je ljudi, ki mu niso privoščili zasluženega miru in mu zagrenili še zadnje dneve njegovega življenja!

V svoji mladosti je rajni Krek pesnil. Leta 1862. je izdal svoje zbrane pesmi, leto pozneje pa obširno epsko pesem „Na sveti večer“. Toda kmalu je uvidel, da Parnas ni njegovo torišče, in posvetil se je povsem znanstvu, zlasti jezikoslovju. Število njegovih del je veliko. Preskopo odmerjeni prostor nam ne dopušča, da bi jih navajali posamezno. Evropsko slavo si je pridobil s svojo obsežno knjigo „Einleitung in die slawische Literaturgeschichte“, ki je izšla l. 1874. Leta 1881. je ustanovil leposlovno-znanstveni list „Kres“, ki je izhajal v Celovcu.

Kako daleč je segala slava pokojnikova, o tem pričajo razna odlikovanja, katerih je bil deležen. Bil je vnanji član „České akademie cisaře Františka Josefa

pro vědi, slovesnost a umění" v Pragi, dopisujoč član „Imperat. akademije nauk“ v St. Peterburgu, „Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“ v Zagrebu in „Srpskog učenog društva“ v Belgradu, dalje vnani član „Královské české společnosti náuk“ v Pragi, častni doktor slovanske filologije, častni član „Srpske kraljevske akademije“ v Belgradu, razen tega častni, oziroma pravi ali dopisujoči član več literarnih društev in družb.

Pokojni dr. Krek pa ni bil velik samo kot učenjak, ampak tudi kot človek! Nič učenjaške nadutosti, nič prezirljivosti ni bilo zapaziti pri njem! Bila ga je sama koncilijantnost, sama prijaznost! Tem teže nam je po njem srce vsem, ki smo ga poznali, ki smo imeli srečo, priti ž njim v dotiko! — Zaslužnemu učenjaku zaslužena slava, vrlemu možu blag spomin!

† **Anton Ažbe.** Dne 6. avgusta je umrl v Monakovem nenadoma velik slovenski umetnik, genijalni slikar Anton Ažbe, v najlepši moški dobi, komaj 43 let star. Anton Ažbe je bil v domovini manj znan nego drugi izmed naših slikarjev in mnogi morda do zadnjih časov niso vedeli, da je baš on kot malokdo proslavil slovensko ime v inozemstvu. Njegova „Zamorka“, katero smo občudovali tudi v Ljubljani, je vzbujala svoje dni veliko pozornost po mnogih mestih v Avstriji in Nemčiji. Slikarska šola, ki jo je bil ustanovil v Monakovem, pa je bila izmed najbolj čislanih in najbolj obiskovanih. Rajni Ažbe je imel toplo čuteče slovensko srce, kar je pokazal zlasti s tem, da je z velikim veseljem in posebno vnemo vzgajal baš slovenske slikarje. Skrb za druge in resnost, s katero je pšvečal svoje moči poučevanju, je morda poglavitni vzrok, da je zapustil manj skončanih del, nego bi želeli. A kar je zapustil, priča, da je bil umetnik v najplemenitejšem pomenu besede. Slava njegovemu spominu!

† **Alojzij Šubic.** Nekoliko dni pred smrtjo velikega Ažbeta, v noči od 15. na 16. julija, je preminil drug nadarjen slovenski slikar, Alojzij Šubic, ožji rojak prvega in zadnji izmed znane slikarske trojice bratov Šubicev. Skrb za obstanek ga je gnala preko morja. Tam je dobil zaslužka, a zavidna usoda mu ni privoščila ugodnejšega življenja. Umreti je moral, ko bi bil lahko živel! Dopolnil je šele 40. leto svoje dobe. Bodi slovenskemu umetniku lahka prekmorska gruda!

Prešernov album. Častito občinstvo opozarjamo, da je na razpolago še več iztisov „Prešernovega albuma“, ki je izšel kot decembrska številka „Ljubljanskega Zvona“ ob Prešernovi stoletnici, torej tedaj, ko bi se bil imel po prvotni nameri odkriti Prešernov spomenik. Dobiva se po 2 K 40 h pri knjigotržcu L. Schwentnerju v Ljubljani.

Popravek. Na strani 543. v 13. vrsti odzgoraj čitaj: „Vse drugo — ubogo malo“ namesto „Za njim“ itd.

